

Hattat-Şâir Abdülkadir Efendi'nin Arınâme'si

Yrd. Doç .Dr. Ahmet KARATAŞ *

Öz: Osmanlı Dönemi'nin son devir hattatlarından olan Abdülkadir Efendi [Saynaç], aynı zamanda hikemî tarzda manzûmeler yazan bir şâirdir. Arınâme onun arı ve bal mihverinde yazdığı şiirlerini topladığı bir mecmuadır. Bu mecmuadaki şiirleri hutût-ı mütenevvia ile bizzat yazan Abdülkadir Efendiböylelikle hem göze hem kalbe hem de düşünmeye sevkeden beyitleriyle akla hitâpetmektedir. Arınâme'de divân edebiyâtının yanı sıra halk edebiyâtı formlarına da yer verilmiş, arûzla birlikte hece ölçüsü de kullanılmıştır. Balın şifâ olduğunu ifâde buyuran âyetten (en-Nahl 16/68-69) ve Hz. Peygamber'in konuyla ilgili hadislerinden yola çıkılarak kaleme alınan bu mecmua birçok ahlâkî ve ictimâî mevzuaya değinen son devir nasihatnâmelerinin önemli örneklerindedir.

Anahtar Kelimeler: Abdülkadir Efendi, Arınâme, bal, arı, "şifâeyn" hadîsi, şiir.

Calligrapher and Poet Abdulkadir Saynaç's "Arınâme"

Abstract: Abdülkadir Saynaç who was one of the last period calligraphers in Ottoman State. He was also one of the most famous calligraphers. He collected his poems regarding bees and honey in his work called Arınâme. Abdülkadir Efendi addresses to reason with different styles motivating to think and good emotions. Arınâme has covered both the forms of folk literature and divan literature. It was written by using verses regarding the healing feature of honey (an-Nahl 16/68-69) and hadiths on honey. It was one of most important works covering advices mentioning a lot of social and moral matters.

Keywords: Abdulkadir Efendi, Arınâme, honey, bee, hadith of "şifâeyn", poetry.

Giriş

Abdülkadir Efendi [Saynaç] (1299/1881-1386/1967) Osmanlı'nın son, Cumhuriyet'in ilk hattatlarından ve şâirlerindedir. Hayatı, şahsiyeti ve eserleri ile ilgili bilgileri müstakil bir makalede teferruatlıca ele aldığımız için¹ burada onun Arınâme'sini tanıttık, eserini

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. Makaleye birbirinden değerli katkılar sağlayan muhterem hocalarım Prof. Dr. Mustafa Tahrallı ve Doç. Dr. Ali Öztürk Hocalarıma, kıymetli meslektaşım Arş. Gör. Kenan Özçelik Bey'e çok teşekkür ederim.

1 bk. Ahmet Karataş, "Âlim'den 'Aydın'a Geçiş Sürecine Bir Örnek: 'Hattat' Abdülkadir Saynaç Efendi ve 'Yazı Ustası' Oğlu Sait Yada Bey, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 44 (2013/1), s. 123-181.

Künyesini verdiğimiz bu makaleyle ilgili birkaç hususu belirtmeyi lüzumlu görüyoruz:

a) Abdülkadir Efendi'nin s. 156'da neşrettiğimiz "Ebnâ-yı beşer İslâm olarak gelir arza / İslâm olarak gitmek Mevlâ'yı eder ırzâ" matla'lı manzûmesinde gerek torunu Ayşe Zuhâl Hanım'dan dinlediğimiz Sait ve Âtîf Beylerin Almanya'daki zorlu yıllarına dâir ebeveynlerinin endişeleri ve hicrânlı hâtıralar,

şekil ve muhtevâ özellikleri üzerinde duracak ve tam transkripsiyonlu neşrini yapacağız.

Abdülkadir Efendi Arınâme'yi hutût-ı mütenevvia ile yazmış, yakın dostlarından

gerekse şiir için danıştığımız büyüklerimizin muvâfakatı ile "Almâni bilen ğilmân oluyor ehl-i Rıdvân / Tahsîline göz yuman oluyor her ân marzâ" şeklinde okumayı tercih ettiğimiz beytin ilk mısraındaki "Almâni" kelimesi "İlmân'ı" olarak okunmaya da müsâittir ("Alman" kelimesinin ilk harfi Osmanlı imlâsında hem "ا" hem de "ع" ile yazılmışsa da genel kullanım "ا"lı olanıdır). Yaptığımız araştırmada bu kelimeyi "İlmân" olarak okuduğumuzda kelimenin kaynaklarda hadis-i şerif ve İmâm Şâfi'ye âit söz olarak iki farklı rivâyetten muktebes olduğunu tespit ettik. Söz konusu hadis şöyledir: "el-İlmü ilmân: Fe'ilmünfi'l- albife âlike'l-'ilmü'n-nâfi'uve'ilmünale'l-lisân, fe âke uccetullâhi'alâ ibniâdem": İlim iki çeşittir. Biri kalpte yer tutmuş olan faydalı ilim; diğeri [kalbe nüfûz etmemiş, sadece] lisanda kalmış ilim. Bu sonuncusu Allah'ın, insanoğlunun aleyhinde kullanacağı bir delildir. (Dârimî, Sünen, "Bâbü't-tevbîh limen yatlubü'l-'ilme liğayrillâh", nr. 370, Dimaşk 2007, I, 108. Hadis bazı ufak değişikliklerle el-Musannef'te de kayıtlıdır. bk. İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, "Kitâbü'z-züh'd", nr. 35502, Beyrut 2006, XIX, 88-89.)

İmâm Şâfi'nin sözü olarak kaydedilen rivâyet şu şekildedir: "el-İlmü ilmân: İlmü'l-ebdân ve ilmü'l-edyân": İlim iki çeşittir. Beden ilmi (ulûm-ı akliyye) ve din ilmi (ulûm-ı nakliyye). (Ebû Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ ve Tabakâtü'l-asfiyâ, Kahire 1938, IX, 142.) İmâm Şâfi'ye atfen kaydedilen başka bir rivâyet ise şöyledir: el-İlmü'ilmân: İlmü'l-fî hili'l-edyânve'ilmü' - İbbilil-'ebdân.Vemâverâe âlikebülgâtümeclisin: İlimiki çeşittir. Din için fıkıh ilmi, beden için tıp ilmi. Geride kalanlar meclislerin süsüdür." (Burhânüddîn ez-Zernûci, Ta'limü'l-müte'allim fi tariki't-te'allüm, Beyrut 1987, s. 33-34; ayrıca bk. Taşköprüzâde Ahmed Efendi, Mevzû'âtü'l-ulûm, İstanbul 1313, s. 350). Nâbî, Hayriyye'sinde bu rivâyeti "Mü'mine farzdur eyâ rû -ı revân / İlm-i ebdân ile 'ilm-i edyân" beytiyle tercüme etmektedir (a.g.e., İstanbul 1307, s. 75.). Şiirdeki "علم" kelimesini "ilmân" olarak okumak manzûmenin genel muhtevâsına daha uygun gibi görünüyorsa da beytin ikinci mısraının sonundaki "marzâ" kelimesinin "râzi olunanlar"dan ziyâde "hastalar" mânâsına geliyor olması ilk kelimeyi "Almâni" şeklinde okumaya bizi yönlendirmektedir. Yukarıdaki rivâyetleri de kaydederek mânâyı tavzih ve tevsî, yanlış bir tevcihte bulunduyusak tashiîh etmeyi hedefledik. Vallâhu a'lemu bi's-savâb. (Abdülkadir Efendi'nin hocalarından Tuğrakeş İsmâil Hakkı Bey'in "el-İlmü 'ilmân..." sözünü yazdığı levha için bk. Ek 3.)

b) s. 143'teki levhanın alt yazısında "li-Abdilkâdir" olması gereken kelime "li-Abdelkâdir"; s. 153'teki na'tin 4. beytinde geçen "Hatâ" "hatâ"; s. 130, 35. dipnottaki "sîret" "sîrât" şeklinde çıkmıştır. Gözden kaçan bu hataları düzeltiriz.

c) Makale yayımlandıktan sonra değerli meslektaşımız Arş. Gör. Naci Demirci Bey uzun yıllar Fâtih'te ikâmet eden merhûm Abdülkadir Efendi'nin iki levhasının Fatih Camii'nde olduğunu ifade ederek bu levhaların fotoğraflarını bize vermemi lutfunda bulundu. Gidipyerinde gördüğümüz bu levhaların büyük kıymeti hâiz olduğuna şüphe yoktur. Bu vesileyle makalemizin "Ek 2" kısmına fotoğrafları ilâve ettik ve gerekli açıklamaları bu fotoğrafların altına yazdık. Naci Bey'e katkılarının dolayî teşekkür ederim.

d) Bu levhalardan birine Abdülkadir Efendi İbnü'l-Cezerî'nin Zâtü's-şifâ fi sîreti'n-Nebiyyi ve'l-hulefâ adlı manzûmesinden bir beyit yazmıştır. Bu levhadan hareket ederek İbnülemin Mahmud Kemâl'in Son Hattatlar'da Abdülkadir Efendi'den bahsederken yazdığı "Cezerî'nin siyer-i pâkini Abdülkâdir / Terce-me eyleyerek kıldı uyûnı tâbân" beytindeki "siyer" in Zâtü's-şifâ fi sîreti'n-Nebiyyi ve'l-hulefâ manzûmesi olduğu ihtimâlinin ağırlık kazandığını söyleyebiliriz (Son Hattatlar, İstanbul 1970, s. 34; makalemizde bu konuyla ilgili kısım için bk. 130-131). Nitekim Abdülkadir Efendi beytin manzum tercümesini de levhaya kaydetmiştir (geniş bilgi için bk. Ek 2).

e) Merhum Süheyl Ünver Bey'in notlarından hareketle Abdülkadir Efendi'nin 1914-1918 yılları arasında Evkâf Nezâretine bağlı Hicâz Askerî Demiryolları Müdürlüğü'nde çalıştığını kaydetmiş ve Hicâz Demiryolu'nun durak isimlerini yazdığını belirtmiş (a.g.m., s. 126, 133). Abdülkadir Efendi'nin torunu saygıdeğer A. Zühal Saynaç Hanım dedesinin H.A.D Müdürlüğü'nün Tahrîrât Kalemi'nde görevlendirildiğini ifade ederek Hicâz demiryolu güzergâhının Mısır'a üç konak mesâfedeki Kal'atü'n-nahle kadar olan istasyon levhalarını yazdığını bize bildirdiler (Görüşme tarihimiz: 25.11.2013).

Erzurumlu Hattat Mustafa Necâtüddin Efendi (d. 1327/1910- v. 1412/1991)² eseri kısıtlı imkânlarla çok az sayıda, fotokopi etmek suretiyle çoğaltmış ve ücretsiz olarak dağıtmıştır. Bir nüshası husûsikıtaflığıımızda bulunan bu kıymetli eserin sonsayfasında Mustafa Necâtüddîn Efendi Abdülkadir Efendi'nin hatlarını Hadâikü'l-Hutût adıyla beş risâle halinde çoğalttığını kaydetmektedir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde II. ile V. cildin aslında aynı eser (Arınâme) olduğunu, kapak tasarımı dışında herhangi bir değişiklik ihtivâ etmediğini tespit ettik. Ulaşabildiğimiz IV. cilt ise Abdülkadir Efendi'nin hat örneklerinden oluşmaktadır.

Türk edebiyâtında arınâme diye bir tür bulunmamaktadır. Ancak Abdülkadir Efendi'nin hikemî tarzda kaleme aldığı bu şiirleri birer nasihatnâme/pendnâme olarak kabul edilebilir. Abdülkadir Efendi Eyüp'te ikamet ettiği dönemde bağıcılık ve arıcılıkla uğraşmış, arıların hayatlarını, hareketlerini, bal yapım aşamalarını dikkatle inceleme imkânı bulmuştur. Bu tecrübesini arı ve bal ile ilgili âyet ve hadislerden de istifade ederek nazmetmiş, çeşitli mukayeselerle oluşturduğu bu şiirlerini Arınâme adını verdiği bir mecmuada toplamıştır.

Muhtevâ

Arınâme'nin üst başlığı Âyât-ı Celîle ve E âdiş-i Cemîleden Mu tebes Şemmetü'ş-şifâ'eyn Şem 'atü'd-dâreyn'dir. Abdülkadir Efendi böyle bir eserin daha önce yazılmadığını kendisini ziyâret eden Süheyl Ünver'e söylemiştir. Süheyl Ünver bu bilgiyi "... şimdiki kadaryapılmayan bediiyâtta... Kendi eserleri böyle." notuyla aktarmaktadır.³ Abdülkadir Efendi eserin iç kapağına yazdığı

Arınâme balnâme balnâme arınâme
Böyle bir eşer kütüp ânelerde arama

şeklindeki beyitte de eserin özgünlüğüne vurgu yapmaktadır. Eserin dibâcesinde ise Nahl (Arı) Sûresi'ne atıfta bulunarak arıların neredeyse her bahçede oğul verdiklerini, çalışkanlıkları, hünerleri, muntazam kovanları ve şifâ menbaı olan balları ile kimyâgerleri, mühendis ve tabibleri hayrete düşürdüklerini anlatarak bu "zayıf mahlûk"un ilâhî vahiy ile başlıbaşına bir hârîka olduğunu ifade etmektedir. O, manzûmeleri boyunca insanoğlunun arıdan birçok bakımdan ders alması gerektiğini vurgulamaktadır.

Arınâme mecmuası 13 şiirden oluşmaktadır. Şiirlerin başlıkları ve beyit sayıları şu şekildedir:

- 2 Abdülkadir Efendi Mustafa Necâtüddîn Efendi'ye bilâhere kütüphanesindeki bütün kitapları vermiş, Mustafa Necâtüddin Efendi 1947'de önce Mekke'ye sonra da Medine'ye yerleşmiş ve Medine'de vefat ederek Cennetü'l-Bakî'e defnedilmiştir.
- 3 bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Süheyl Ünver Arşivi, Dosya Nr. 81, Süheyl Bey'in el yazısıyla tuttuğu notlar, s. 2.

Sıra nr.	Başlık	Beyit/Bend Sayısı	Şekli	Sayfa Aralığı
1.	Arı Cenneti	24 beyit	Mesnevî	7-10
2.	Arı Peteği	18 beyit	Kasîde	10-12
3.	Arıvârî Mûnâcât-ı Bârî	10 bend	Musammat Muhammes (Beşli: 3+2)	12-14
4.	Arı Derneği Öğüt Örneği	13 bend	Müseddes (Altılı: 4+2)	14-18
5.	Arı Saltanatı	8 bend	Murabba	19
6.	Neyyireyn: İki Hediye	17 beyit	Mutavvel Gazel	20
7.	Arı	63 beyit	Kasîde	21-25
8.	Arı Armağanı	14 beyit	Musammat Gazel	26
9.	Arı Zemzemesi	36 beyit	Semâî	27-28
10.	Arı Öğüdü	29 beyit	Musammat Semâî	29-30
11.	Arı Kovanı	16 beyit	Kasîde	31
12.	Arı Dersi	49 beyit	Musammat Semâî	32-34
13.	(Başlıksız)	17 bend	Musammat Semâî (Ziyâdeli [Bağlamalı]: 2+1)	35

Abdülkadir Efendi Arı Cenneti başlıklı manzûmesinde insanoğlunun iki cihânda nimet sâhibi olmak istiyorsa yevm-i ezelde Allah'a verdiği sözü tutmasını, ahdini hatırlayarak Kur'an yolunda sebât etmesini istemektedir. Ona göre müslüman kişi, arıyı örnek almalıdır. Arı Allah'ın buyruğunu tuttuğu için Allah ona dünyayı kocaman bir çiçek bahçesi hâline getirmiştir. Abdülkadir Efendi'nin sık sık atıfta bulunduğu bu buyruk Nahl Sûresi (16) 68 ve 69. âyetlerde şöyle ifade edilmektedir: "Rabbin bal arısına 'Dağlarda, ağaçlarda ve (insanların hazırladıkları) kovanlarda yuva edin; sonra her çeşit üründen ye de Rabbinin sana kolay kıldığı yollara gir!' diye ilhâm etti. Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar ki onda insanlar için şifâ vardır. Şüphesiz bunda düşünen bir millet için ibret (ders) vardır."

Abdülkadir Efendi'ye göre polen cennet tozu, bal Kevser içeceği dir âdetâ:

6. Cennetiniñ tozunı ba neylemiş
Arı ile al'a gubâr eylemiş
8. Çiy olara ızdırıvermiş aña
Kevşerini cennetiñ andan yaña

Arılar dernekleri, çalışma şekilleri, belli bir hiyerarşi içinde işlerini düzgün ve aksatmadan yapmaları, tertemiz oluşları gibi yönleriyle cennet ehlini hatırlatmaktadır:

12. Almış arı anlarıñ örneğini
Ba görüyorsuñ na ıl dernegini
13. at at anıñ ba ğurefine tamâm
Fürüş-i merfû'a müseddes ıyâm
14. Her biriniñ var ayısız ûrîsi
Nâz ü na'îmle olu nûr sürüsü
15. Pâk ü mu ahhar olu ma ûreler
İmkânı yo kim aña el süreler
16. Ğurfeleri hep olu ğılmân ile
Hücreleri hep olu vildân ile

Abdülkadir Efendi'nin arıları benzettiği bu cennet ehlinin durumu Vâkıa Sûresi'nde (56) yer almaktadır: "Uzamiş gölgeler... Çağlayarak akan sular... Sayısız meyveler içindedirler. Tükenmeyen ve yasaklanmayan... Ve kabartılmış döşekler üstündedirler..." (30-34) Vâkıa Sûresi'nde bu âyetleri takiben cehennem ehlinin de tasviri yapılmaktadır. Abdülkadir Efendi bu âyetlere de telmihte bulunarak

19. İşte saña canlı nice âri a
Nâr ile nûr arasını fâri a

beytini kaydetmektedir.

Abdülkadir Efendi'ye göre arının yaptığı hakiki bal vahy-i İllâhî'nin bir eseri olduğu için bütün bilim insanları bir araya gelseler de laboratuvar şartlarında böyle bir bal elde edemezler. Nitekim bir başka vahy-i İllâhî olan Kur'ân-ı Kerîm de öyledir. Allah İsrâ Sûresi'nde şöyle buyurmaktadır: "De ki: Andolsun! İnsanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için toplansalar, birbirlerine destek olsalar, onun benzerini yine de oluşturamazlar." (İsrâ 17/88):

20. Gelse bütün ehl-i fûnûn araya
Beñzedemez yapıdığını arıya
21. ıp ı bu ur'ân'a da pek beñziyor
Yelteneniñ yüregini eziyor

Hz. Peygamber bir hadisinde "'Aleyküm bi'ş-şifâ'eyni'l-'aseli ve'l- ur'ân: Şu iki şifâli şeye devâm ediniz: Kur'an ve bal.'" buyurmaktadır.⁴ Abdülkadir Efendi eserinin başlığında da kullandığı bu hadîsteki "şifâ'eyn" kelimesini iktibâs ederek son beyitte

24. Arı gibi adrî olup pür vefâ
Şemm-i şifâ'eyn ile ol pür afâ

4 İbn Mâce, Sünen, "Kitâbü't-Tıbb, Bâbü'l-Asel", nr. 3495, Riyad 1404 (1984), II, 268. Abdülkadir Efendi tarafından yazılan orijinal metin için bk. Ek 1.

demektedir. Bu hadîs-i şerîf Abdülkadir Efendi'nin Arınâme'yi yazarken mürâcaat ettiği temel me'hazlardan biridir. Neredeyse bütün manzûmelerinde bu hadîsi ya kısmen ictibâs, ya nazmen tercüme etmiş, yahut buna telmihte bulunmuştur.

Arı Peteği manzûmesinde Abdülkadir Efendi arı vızıltısının aslında Allah'ın ilhâmının sesi olduğunu ifade ederek yaptıği peteğide bu ilhâmı neserisayar. Zirabupeteklerde her çizgi âdetâ cetvelle çekilmiş, işinin erbâbı mühendis kalemiiyle çizilmiştir:

7. Bî- add ü esâb o a-i tesdîsde alemler
"Nûn ve'l- alemler" mıs arınıñ dendenesidir

Her bir petek göklerden yere dökülen bir tesbîhe işârettir. Bal cennet yiyeceğidir, arıya düşen Allah'a şükrederek bunu üretmektir. İnsanın arının bu azmini görerek ibret alması, Allah'ın kendisine sunduğu nimetlerin kadrini bilmesi, Peygamberimizin bu meyândaki ikazlarına kulak vermesi, dünyanın âhiretin tarlası olduğu hakikatini⁵ unutmaması gerektiğini söylemektedir:

17. Arı gibi ol işiñi bil da ı sen adrî
Aldanma a ın bil ki bu dünyâ neresidir

18. Her âlde biçer dest-i beşer her neyi eker
Çünkü burası â iretiñ mezra'asıdır

Arıvârî Münâcât-ı Bârî şiiiri Abdülkadir Efendi'nin "arı mucizesi"nden hareketle Allah'ı tesbîh ve takdîs etmesinden oluşmaktadır. Arılar o zayıf ve çelimsiz hâlleriyle dağılmadan, parçalanmadan, şikâyetçi olmadan, birbirlerine kenetlenmiş bir şekilde, sürekli kulluk vazifelerini yaparken insanoğlu arıdan ders almamakta, iyi işler peşinde koşmamakta, günah ve isyan bataklığına saplanmaktadır:

7. Bir 'amel itmez ururuz / Anca o ur üfürürüz
Bıra up abl-i metîni / Baş a yollarda yürürüz
'Ameliñ sa'âdetini / Anca arıda görürüz

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

İnsan Allah'ın emirlerine, Hz. Peygamber'in tavsiyelerine uyarak iyi işler peşinde koşmalı, beyhûde tavırları bir yana koymalıdır. Abdülkadir Efendi'nin Allah'tan niyâzı arının huyundan insana da vermesidir:

8. 'Âr u nâmûs ile arı / Sevmez a lâ pâs u bârı
A sen-i eşerdir kârı / Sevmez beyhûde e vârı
O üydan bize de bârî / Ver al iñ Perverdigâr'ı

5 Aclûnî, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed, Keşfü'l-hafâ (nşr. Muhammed Abdülazîz Hâlidî), Beyrut 1997, I, 364, nr. 1318. Bu hadîsi Abdülkadir Efendi Arı Derneği Öğüd Örneği başlıklı manzûmesinde "İnsâna bugün dünyâ a 'dan bir ekenekdir" şeklinde nazmetmiş ve "Ekdigini de yarın elbette biçecektir" mısraıyla da yorumlamıştır (bk. s. 17, 10. bend).

...

Arı Derneği Ögüd Örneği manzûmesinde de arı-insan mukayesesi vardır. Allah arıyı çalışkanlığı, dürüstlüğü, faydalı oluşu gibi hasletleriyle insanlara örnek olarak yaratmıştır. Öyleyse:

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

Arıların mühendisleri âciz bırakan kusursuz petekleri, Allah'ı tesbîh eden vizitlari, bereketli balları, İbrâhim peygamberden Hz. Dâvûd'a, Hâcer Ana'dan Lokman Hakîm'e, Sultân Süleymân'dan Nerîmân'a kadar birçok din ve devlet büyüklerinin kendine hayrân bırakması insanoğlunun kendisini örnek alması için yeterli sebeplerdendir:

13. Arıdan alıp 'ibret ol meslegi ut sa'y et
Yolunda şebât eyle a buyruğunu yap git
Ma bûl hüneri öğren altun bilezik a git
Ögrenmek için adrî Çîn'e Yemen'e al git

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

Abdülkadir Efendi, Arı al anata başlıklı şiirinde Allah Teâlâ'nın mevcûdâtı insanlar için yarattığını, O'nun mülkünün sınırının olmadığını, bütün varlığı kendisine musahhar eylediğini ifade ederek azamet-i Kibriyâ'yı dile getirir ve insanın O'nun yer-yüzündeki temsilcisi olduğunu vurgular:

2. Felekleri birer birer / "Ke-ma viyyi's-sicil" durer
âfdan âfa üküm sürer / İtmiş güneşi tâc-ı ser
Hilâli beline kemer / Müşterî başında döner
Ba şü şâh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a

Abdülkadir Efendi bu şiirinde de sözü balın faydalarına getirerek arıların Kevser'i andıran ilâhî nimetle insanlara şifâ kaynağı olduğunu söyler. Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivâyetine göre bir gün Peygamberimiz'e bir adam gelmiş ve kardeşinin karnınınağırdığını söylemişti. Peygamberimiz ona "kardeşine bal şerbeti içir" buyurmuş, adam ikinci defa gelip şerbeti içirdiğini ancak karın ağrısının geçmediğini söylemiş, Hz. Peygamber aynı tavsiyeyi tekrarlamış, adam üçüncü defa da gelince Hz. Peygamber Allah Teâlâ'nın Nahl Sûresi'nde buyurduğu "Balda insanlara şifâ vardır" âyetine telmihen "Allah doğru söyledi, fakat kadeşinin midesi direnç gösterdi. Haydi git ve ona yeniden bal şerbeti içir" diye tavsiye etmiş, dördüncü defa bal şerbeti içen bu hasta iyileşmişti.⁶

6 Buhârî, Câmiü's-Sahîh, "Kitâbü't-Tıbb, Bâbü'd-Devâi bi'l-Asel", nr. 5674, Beyrut 1432 (2011), XI, 455. Câmiü's-Sahîh'i tahkik ve ta'lik eden Takiyyüddîn en-Nedvî bu hadîsin dipnotunda hadîste geçen "ke ebe: yalan söyledi" ibâresinin Araplar arasında "yanıldı, kavrayamadı" gibi anlamlarının da

Abdülkadir Efendi balın şifâ kaynağı olduğunu sık sık tekrarlarlarken bu ve benzeri hadîslere işâret etmektedir. Arıların medhe sezâ tek marifetleri elbette sadece bal değildir:

7. Yapar yâ ütî al'alar / urar dülerden aymeler
Elmâstırâşdır âneler / Zer-endûd sîm perdeler
Memlû müseddes kâseler / Kevşer'le pür piyâleler
Ba şu şâh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a

O, "Neyyireyn: İki Hediye" başlıklı manzûmesinde okuyucuya Allah'ı ve Hz. Peygamber'i unutmamasını, dinden uzak kalan kimsenin kurtuluşa eremeyeceğini hatırlatarak konuyu arıya getirmekte ve

6. İşte saña bir mişâl arıya ba 'ibret al
Ben sinegim dememiş yoluna oymuş seri
7. Anıñ içün olmuş o a yolunuñ refrefi
Hep aña olmuş na 'ib mevhibe-i 'ab arî
11. Örneği arıdan al sa'yi şemeresi bal
Arama baş a mişâl ol sen anıñ beñzeri

demektedir. Hz. Peygamber'in iki hediyeyi tavsiye buyurduğunu ifade eden Abdülkadir Efendi birinin rûha diğeri için cânâ şifâ olduğunu söylemektedir:

12. İki hediye bize tav iye itmiş Resûl
Birisî ur'ân anıñ o u hemân bal biri
13. Biri anıñ rû uña rû verir diyen olur
Biri da ı ba ş eder cismiñe cân cevheri

Abdülkadir Efendi 63 beyitlik "Arı" kasidesine de diğeri manzûmelerinin çoğu gibi arıdan hareketle Allah'ı ululayarak başlamaktadır. Burada diğeri şiirlerine göre daha sanatlı bir dil kullanmayı tercih eden Abdülkadir Efendi muhtevâ bakımından herhangi bir farklılık gözetmemişir. Arılar hem yaratılışları, hem de yaptıkları iş bakımından Allah'ın özel mahlûkâtındandır. Bal görüntüsüyle, tadıyla, şifâ menbaı oluşuyla âdetâ cennet pınarlarını andırır.

Arıların insanlar için faydaları şüphesiz sadece baldan ibâret değildir. Başta meyve ağaçları ve sebzeler olmak üzere bitkilerde gerçekleştirdikleri tozlaşma ile sayısız bitki türünün soyunun devam etmesini sağlamaları, dolayısıyla toprak yapısını korumasına ve erozyonun önlenmesine vesile olmaları, bir petek balı için yüzlerce kilometre katedip binlerce çiçeğe konmaları, tabiatın dengesini korumada üstlendikleri vazifeler onların eko-sistemdeki önemlerinin göz ardı edilemeyeceğini göstermektedir. Abdülkadir Efendi bir yandan âyet ve hadîslerden hareketle arıların manevî vazifelerini ve balın

---

olduğunu kaydetmektedir ("mâ ala a li- abülü'ş-şifâi fe-zelle 'an âlik." bk. aynı yer).

faziletini anlatırken bir yandan da

3. udâyî a îbdîr uyûr-ı zer-endûd
Bu eşcâr anıñçün mu a a menâbir
4. adâ'i anıñla olur ât-ı behce
Bütün bâğ u ba çe içün bir afâdır
5. Anıñ o telâşî içinde ma'âşî
Nebâtâta aşî yapar o bahâdır

şeklindeki beyitlerleyukarıdabahsettiğimiz muvâzeneve istikrârınsürdürülmesindeki rolünü aktarır.

Abdülkadir Efendi Arı Armağanı başlıklı 14 beyitlik manzûmesinde Allah'ın zât, sıfat ve ef'âlinin akislerinden bahsetmekte, bütün mevcûdâtın O'nun eseri olduğunu ve O'na işâret ettiğini anlatarak yine arı ile insan karşılaştırması yapmaktadır:

7. a dında mu ayyerdir bütün bu beşeriyet
Her neye münte abı kendi seciyyesidir
8. Meşelâ arı gibi 'ameli nâfi' ise
Mü'min-i âli gibi ayrü'l-beriyyesidir
9. Zehirli sinek gibi muzırr u ûn 'âr ise
'Â irü'n-nâ a gibi şerrü'l-beriyyesidir
10. Mes'ûldür her işinde geliş ü gidişinde
Mizânı var peşinde ânûn afiyyesidir

Arı Zemzemesi şiiri de Abdülkadir Efendi'nin diğer şiirleri gibi Allah'ın adıyla başlamaktadır. Manzûmede Allah Teâlâ'nın yerin ve göğün mutlak sâhibi olduğu, bütün cihânın O'nu tesbîh ve takdîs ettiği anlatılmaktadır. Kuvvet ve kudret O'na mahsûstur, minnet O'nundur. Bütün ümmetlere rehber olan Hz. Peygamber Kur'an'ı ve İslâm'ı getiren bir elçidir.

4. abibi bize peygamber odur ümmetlere rehber
Ne rehber rehber-i âli ne âli âli -i ebher

Hz. Peygamber balı çok severdi, onu yemeyi ahabına tavsiye ederdi.⁷ O'nun müjdeliği "şifâ'eyn" (Kur'an ve bal) bize maddî ve manevî birer servettir. Kur'an ile dünyâ ve âhîret hayatımızı tanzim ederken bal sâyesinde de türlü hastalıklara şifâ buluruz:

9. Bu iki şeyde vardır mâddeten ma'nâ nice 'ibret
Ne 'ibret 'ibret-i ikmet ne ikmet ikmet-i a har

7 Hz. Âişe Peygamberimizin tatlıy (helva) ve balı çok sevdiğine dâir rivâyet için bk. Buhârî, Câmiü's-Sahîh, "Kitâbü't-Tıbb, Bâbü'd-Devvâi bi'l-Asel", nr. 5672, XI, 453; İbn Mâce, Sünen, "Kitâbü'l-Et'ime, Bâbü'l-Helvâ", nr. 3366, II, 44.

“Ve ev â” buyruğuyla (en-Nahl 16/68) gece gündüz çalışıp kâinata bal gibi bir niyeti sunan arı yaradılışı ile bir mucize olduğu gibi azm ü sebâtı, cehd ü mesâisi ile de insanoğluna örnektir:

13. Niçün var olmuşuz arı gibi nâfi’ ‘amel ma ad
Ne ma ad ma ad-ı nâfi’ ne nâfi’ nâfi’ ‘inde'l-ber
32. Olur mı âdem olan bunca derse arşı kör gâfil
Ne gâfil gâfil-i câhil ne câhil câhil-i a’ver

Abdülkadir Efendi 29 beyitlik Arı Öğüdü şiirinde okuyucusuna “kâinât kitâbı”na bakıp Sevgili’nin güzellik sayfalarını görmeyi, bunları tek tek okumayı, incelemeyi ve ibret almayı tavsiye etmektedir:

3. Degil si ir degil füsûn gözü olanlar o usun
Deyu yaratılmış bütün ulu Perverdigâr’ı gör
6. Leyâli gör nehârı gör berârı gör bi ârı gör
azânı gör bahârı gör kemâl-i Kirdgâr’ı gör

Bağ ve bahçeler, akarsular ve ağaçlar arasında uçuşan arıları da görüp onlardan ders alınmasını isteyen Abdülkadir Efendi yenen arıların husûsiyetlerini nazmetmektedir. Arı akılları hayretlere düşüren bir mu’cize-i Rabbânî’dir, O’nun ilhâmı ile ürettiği bal da derdedevâ, sadra şifâ bir cennet hediyesidir. İnsanoğlunun bu mucizeden alacağı ne çok ibret vardır:

10. Gel ey benim diyen kişi arıdan öğren her işi
attâ gelişi gidişi ıyâr u iz ırârı gör
19. Sa’y u ‘amelle bir meges olur bize mededres
Nerde bizde böyle heves ‘âr et arıdan ‘ârı gör
20. Bir arıdaki bala ba bir de sendeki âle ba
Niçün verilmiş el aya su’âl-i Kirdgâr’ı gör
21. Arı gibi vızır vızır çalış va ana ol ızır
a ın ba dırma bir ınzır hele gel arıları gör
29. Şifâ’eyn’den alıp şifâ ‘Abdül âdir it istişfâ
Arama baş aca şifâ bunuñla a ‘a varı gör

Arı Kovanı şiirinde Abdülkadir Efendi arının Allah’ın ilhâmıyla ve emriyle hareket ettiğini, arıya bir tür sinek olarak bakılmaması gerektiğini, zîrâ onu yönlendirenin doğrudan Allah olduğunu ifade etmektedir:

5. Meşâri de meğâribde me âni’de ma’ârifde
Menâzilde mesâlikde aña hâdî udâ olmuş

Bal denilen mahsûle Lokman Hakîm bile hayrândır; çünkü bal Allah’ın eczânesinden gelen her derde devâ bir ilaçtır, mutluluk kaynağıdır. Nitekim

Buhârî'deki bir hadîste İbn Abbâs Peygamberimiz'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Şifâ üç şeydedir: Balda, kan aldırma ve ateşle dağlamada. Ama ben ateşle dağlamayı nehyettim."⁸

12. Nedir ba andaki 'ibret-nümûn âşâr-ı elvâ a
Münzel-i lev -i ma fû dur arı aña hümâ olmuş

Abdülkadir Efendi Arı Dersi başlıklı manzûmesinde okuyucusuna başta arılar olmak üzere tabiatta mevcut canlıları dikkatle incelemeyi tavsiye etmektedir. Özellikle arıların gayret ve faaliyetleri insan için en güzel örneklerden biridir:

4. Sa'ye ba şemereye ba aşılıyorlar aba aba
Uyuma sen de çalış al gayûr u nâmûs-kâra ba
5. Arıya ba da dersi al nedir o âl-i pür mecâl
Sa'yi şemeresidir bal kemâl-i i tidâra ba
6. Arıdan alıp 'ibreti göster hünerli gayreti
opla dü cihân şerveti emr-i Perverdîgâr'a ba
7. Döner olaşır ağ u aş çeker getirir uru yaş
Nedir İlâhî bu avaş übâb-ı işgü âra ba
11. Sevdiği her meyve çiçek her birine yüz sürecektir
O yolda lu fa erecek şekûr u minnetdâra ba

Gözünün önünde işte böyle çalışkan bir örnek varken insanın ondan ibret almayı gâflet içinde bulunması ne kadar acıdır! Hâlbuki Allah insana diğer mahlukâta vermediği akıl nimetini de vermiştir. Buna rağmen bu nimeti kullanmaması onu hüsrâna sevk etmektedir:

15. Ya ışmaz gâflet insâna degildir bunlar efsâne
Aç gözünü şu ovana esâbsız idmetkâra ba
16. Ba bir sinekten çı an bal eyler cihânı mâl-â-mâl
Fabri alarda yo bu âl arıyı gör de kâra ba
18. Hani câmi' hani cum'a cemâ'atsiz felâ umma
Felâ a gel gözün yumma arıda cum'alara ba
19. ur'ân elimizde iken Allâh bize emr ederken
Arı gibi cemâ'atden işse al ı adâra ba

Abdülkadir Efendi'ye göre arıya tertemiz, arı duru olduğu için bu isim verilmiştir. O gönlü tok, kanaatkâr bir canlıdır. Ortaya koyduğu eserler ile de hem sanatkâr hem mühendis, hem kimyâgerdir:

8 Buhârî, Câmiû's-Sahîh, "Kitâbü't-Tıbb, Bâbü'd-devâi bi'l-Asel", nr. 5673, XI, 453-454; İbn Mâce, Sünen, "Kitâbü't-Tıbb, Bâbü'l-Keyy", nr. 3536, II, 276.

32. Arı olduğıçün cismi arı diye almış ismi
Allâh'a mu â ab ısmı şânındaki âşâra ba
33. Senden hîç 'avz isteyemez sen bir şey verseñ de yemez
Kimseye minnet eylemez ûyı ûb oşkâra ba
35. Hem an'atkâr hem hünerver kîmyâger hem ni âm-perver
Hem mühendis hem bir 'asker müsella şehsüvâra ba

AbdülkadirEfendibundansonragelenbeyitlerindeosıralarmemlekette modaolan az çocuk doğurma mevzuuna da değinmekte ve arıların "oğul" vermesini örnek göstererek fazla nüfusun, özellikle de erkek nüfusun, memleket için ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlatmakta, okuyucunun bu yönüyle de arıdan ders alması gerektiğini vurgulamaktadır:

41. Nüfûs mes'elesinde de aç oğuluñ var hey dede
Emânet-i Rab nerede su'âl-i Kırdgâr'a ba
42. Oğulları ayrı'l- alef verir ovanlara şeref
Şerefle hep alef selef olurlar arılara ba
43. Emânete iyâneti herkesiñ imiş âfeti
Evâmire i â'ati öğren arıdan 'âra ba

Hattâ Abdülkadir Efendi'ye göre âile reisi eğer yeterli evlâda sâhip değilse "şifâ'eyn"den biri olan Kur'an bunun için de yol göstermiştir:

44. Beşeriyete bu i âb ne adar acıdır 'i âb
O unur fenki û mâ âb ur'ân'daki i âra ba

Yeterli nüfus olmazsa vatani kim bekleyecek, düşmânla kim mücâdele edecek, ekini kimler ekecek, işleri kimler görecektir?

46. Ta rîr eyle nüfûs artmaz nüfûs olmaz acı yatmaz
Düşmenler esâba atmaz lüzûm-ı âşikâra ba
47. Va anı kim bekleyecek ekini kimler ekecek
İşleri kimler görecektir bu bâbdaki asâra ba
48. Va an mu tâcdır keşrete yo sa düşer iş 'usrete
Keşretli 'asker devlete şân verir şânlılara ba
49. Arılardır buña mişâl bu mişâlden güzel ders al
Bu dersler ise bes kes al zarar ba ma kâra ba

Abdülkadir Efendi'nin başlık koymadığı son manzûmesi ise münâcâttır. O, yine arıdan hareketle oluşturduğu şiirinde arı ve bal ile ilgili vasıfları sıralayarak insanların bunlardan ders almadıklarından yakınır ve Allah'tan ferâset, af, merhamet, lutuf diler:

5. Lu fuñla bal yapar arı / 'Amel-i âli dir kârı
oldurur dâr ü diyârı / anki bir fabri avârî
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
10. Ne güzel örnekdir arı / Yedigi içdigi ârî
Çiçeklerdir bütün yârı / Temizdir azancı kârı
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
12. Arı ayrılmaz bir erre / Allâh yolundan bir kerre
arf eder sa'yini ayre / a'ıyyen uğramaz şerre
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî

Abdülkadir Efendi Arınâme'sinin son beytinde arı gibi birlik ve berâberliği tavsiye etmekte, böylelikle lutfu bol Allah'ın ihsânına nâil olunabileceğini vurgulamaktadır:

17. Geliñiz idelim in âf / Arı gibi olalım âf
Birlikde bağlayalım âf / Rabbimiz keşîrû'l-el âf
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî

Sonuç ve Değerlendirme

Abdülkadir Efendi şiirlerinde umûmiyetle halkın anladığı bir üslup kullanmış, basit kelimeler seçmiş, zincirleme terkiplerden kaçınmıştır. Ancak Arı ve Arı Zemzemesi gibi manzûmelerinde sanatlı bir dil kullanmayı tercih etmiş, Arapça'yı iyi bilmesinin de etkisiyle Osmanlı şiirinde çok karşılaşılmayan kelimeleri kullanmış, üslubunu ağırlaştırmıştır. Hem arûzu hem de hece veznini dile genellikle başarıyla uyguladığını gördüğümüz Abdülkadir Efendi manzûmelerini mısra ortalarını kafiyelendirecek birtarzd yazmıştır. Onun şiirlerinde birçok beyit iç kafiyelerle süslüdür. Dîvân ve halk şiirinde "musammat" adı verilen tarzda manzûmeler yazmak şüphesiz Abdülkadir Efendi'nin şiirdeki ustalığını göstermektedir. Onun dîvân edebiyâtına âit kasîde, mesnevî gibi formların yanı sıra semâî, beşli (muhammes), altılı (müseddes) gibi halk edebiyâtına âit formları da kullanması eserin şekil husûsiyetlerine dâir vurgulamamız gereken önemli bir ayrıntıdır. Arınâme'de dikkat çeken bir husus da Abdülkadir Efendi'nin bazı manzûmelerini kâğıda aktarırken kelimeleri tef'ilenin bittiği yerden bölmesi, hattâ tef'ile icâbı ilgili kelimeyi ikiye bölerek yazmasıdır (meselâ bk. Arı Zemzemesi, 9, 10, 12, 14. beyitler, "mad deten", "ta bî ini", "o lur", "şeh didir" kelimeleri.)

Uzun yıllar arıcılıkla uğraşması bu zanaatin bütün inceliklerine vâkıf olması arıların ve balın husûsiyetlerini şiirine yansıtmada ona büyük kolaylıklar sağlamış gözükmektedir. O, Kur'an ve hadîs bilgisini de bu şiirlerinde cömertçe kullanmıştır. Şiirlerinin muhtevasına genel olarak bakıldığında bunların Nahl Sûresi'nin 68-69. âyetlerinin tefsiri ve başta "şifâ'eyn" olmak üzere Hz. Peygamber'in balla ilgili hadislerinin şerhi niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Abdülkadir Efendi bunların açıklamalarını nazmederken elbette başka birçok âyet ve hadîsten de iktibas ve telmih yoluyla istifâde etmiştir. Onun şiirlerinde okuyucusunu irşâd etmek, Hakk'a ve hakikate yöneltmek, bilhassa

arı ve baldan hareketle bütün mevcûdâta bakarak tefekkür etmesini ve ders almasını sağlamak ana gâyedir. Bu sebeple san'at ikinci planda kalmıştır. Böyle olunca da şiirlerinde, vezin problemleri, zorlama kalıplar ve terkipler, şekle dâir bazı aksaklıklar göze çarpabilmektedir. Ancak, önce I. Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntılarla perişan olan, sonraki dönemlerde dezaman zamane geçim darlığı çeken Abdülkadir Efendi'nin arıcılık ve bağıcılık yoluyla hem maîşetini tedârik etmeye çalışması hem de-aruzla şiir yazmanın neredeyse ayıp karşılandığı bir dönemde-eski edebiyâtımızın şekil ve muhtevâ esaslarına riâyet ederek manzûmeler yazması ve bu yolla insanları aydınlatması göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Abdülkadir Efendi'nin Arınâme'sine bu açıdan bakmanın daha önemli olduğu kanaatindeyiz.

ARINÂME

[Dış Kapak]

adâ'i u'l- u û

Min u û i fazîletî'l-üstâ eş-şey Abdil âdir Efendi

Ahadü'l- a â in el-meşhûrîn bi-ls anbul es'adehu ve ekremehullâhu Te'âlâ fi'd-
dâreyni âmîn âmîn

II (.cilt)

ubi'at 'alâ nafa ati'l-fa ir ilâ ra meti Rabbihi'l- adîr
Mu afâ Necâtü'd-dîn bin Abdillâh el-Erzurûmî
'afallâhu 'anhu ve 'an kâffeti ehli'l-îmân (âmîn)
u û u' '- ab'i ma fû atün lî'n-nâşir.⁹

[İç Kapak]

Âyât-ı Celîle ve E âdiş-i Cemîleden Mu tebes
Şemmetü'ş-şifâ'eyn Şem 'atü'd-dâreyn
kısmından

Arınâme

Arınâme balnâme balnâme arınâme
Böyle bir eşer kütüp ânelerde arama

Dârü'l-fünûn Edebiyât dersleri mevzu'larından tereküb idüp ta dîr azanan bu
eşer'aynızamânlardabağcılı arıcılı ilemeşğûlolduğum ıralarda u û -ımütenevvî'a
ile nefis yazılmıştır. Arılarıñ adâ'i a'âşî olmaları münâsebetiyle ır yedi a ifelik bir
zemzemelerini ehl-i dil görmek isterler.

9 Muhteviyâtı II. ciltle aynı olan V. cildin dış kapağı ise şu şekildedir:

Lâ ilâhe illallâh Mu ammedün Resûlullâh (celî sülüs)

Kelimetün ayyibetün keşeceretin ayyibetin a luhâ şâbitün ve fer'uhâ fi's-semâ' (sülüs)

Nûn ve'l- alemi ve mâ ye urûn

Fe'l-yektüb ve'l-ya ra'ebnâ'u urûn (ta'lik)

adâi u'l- u û i ve'l-lehce a âi u'l- u û i âtü behce (celî sülüs)

V (.cilt)

Berk-i dıra tân-ı sebz der na ar-ı hûşyâr (ta'lik)

Her vara î defterîst ma'rîfet-i Kirdgâr

Her giyâhî ki der zemîn rûyed

"Va dehû lâ şerîke leh" güyed

s. 2

a â in Terceme-i âli

İşbu a âi u'l- u ü risâlelerini yazan ât-ımu terem 1299'da ay eri'dedоğmuşdur. Nevşehirli Dâmâd İbrâhîm Pâşâ'nın sülâlesinden A med Tevfî Efendi mer ûmun oğludur. 1316 senesinde İstanbul'a rı let ederek orada ta îlini ikmâl buyurmuşdur.

Medrese ve Dârülfünûn icâzetnâmelerini almağa muvaffa olmuşdur. 1321 senesinde Meşî at-ı İslâmiyye Dâ'iresi'ne intisâb idüp kitâbet ısmında ve Meşî at'ın ilğâsından oñra İstanbul Müftîlik Dâ'iresi'nde Evrâ aleminde ve vâ'iliklerde bulunara elli senelik ıdmetini müte'â ib müte â'id olmuşdur.

Üsn-i a üstâ ları şunlardır: acı âfı asan Rızâ Efendi, acı A med Ârif Efendi, acı A med Kâmil Efendi, arınâbdlı asan Efendi, Ferîd Efendi, İsmâ'îl a ı Efendi Altunbezer, ulû î Efendi ve Ârif ikmet Beg ra iyallâhu Te'âlâ 'an-hüm ve 'an kâffeti'l-müslimîn âmîn.

Üstâ -ı mu terem, alemini ve yazılarını dîn-i İslâm için va f eylemişdir. Para için yazı yazmaz. Yazmış olduğu u ü , resâ'il ve mesâ ifi para ile atmaz. Yalnız yalnız 'âlem-i İslâm'a neşr olunmalarını ve bütün müslümânların fâ'ide görmelerini na ar-ı i'tibâra alır. Eñ ufa bir mişâli: 1378 sene-i hicriyyesinde İstanbul'da Fâti 'deki evinde kendisini ziyaret eylediğim eşnâda baña birta ım yazılar verdi ve tab' edilmesini emr eyledi. Yazıların ıymetini vermek istedim. Cevâbında buyurdular ki: Ben şimdiye adar yazılarımdan hiçbirini para ile atmadım. Ma adım bunlarıñ intişârıdır. Siz bunları ab' ettiriniz ve baña " ab' olundu" diye bir mektup yazınız kâfidir. Şâyed 'âlem-i dünyâdan göçmüş bulunur isem abrimiñ üzerine birisi gelip " yazılar ab' olundular" desin.

a Te'âlâ ma âminı 'âlî ve sa'yini meşkûr buyursun, âmîn.

Nâşir

Mu afâ Necâtüddîn

s. 3

anetme anıñ vızladığı kendi sesidir
Şev -i ezeliñ urduğı ilhâm ceresidir

Bî- add ü esâb okka-i tesdîsde alemler
"Nûn ve'l- alem" mı arınuñ dendenesidir¹⁰

---

10 Abdülkadir Efendi bu iki beyti ta'lik ile yazmıştır. Nûn ve'l- alem: Nûn ve kaleme andolsun. (el-Kalem 68/1).

Arınâme

ûre-i Na l'deki fermân-ı İllâhî mücebince arılar bilâ-istişnâ adâî -i cihân sal anatinamâlikoldu larındannerede bir adî aküşâdedildiginigörürgörmezhemân oraya oğul ordusını ondururlar.

İşte bu abilden adâî ü'l- u û ıgörünce der âloradanârâmsâz-ı besâlet olmuşlardır. Evet 'âlem-i beşeriyet bedâyi' anâyi' ve hünerde ne adartera iyât gösterirse göstereceği yapacağı işiñ fev inde fabri alar olusu âlât ve edevât gibi cân ırâş eşyâ külfetler altında ıvrandır. Fa a arının gösterdiği mu ayyirü'l' u ülesrâengîz lâ yu'ad ve lâ yu â hünerler mu telifü'l- elvân bedî'alar kimyâlar Lo mân akîm'î ayretlere düşürenşifâlar mi' mâr ları mühendisleri a â ları dembeste ba dıranpergârsız ölçüsüz munta am müseddesler ve daha neler neler hep za'if bir ma lû bî'l- a ava y-i Süb ânî ile ba ş edilen bir âri adıdır. İşte yeryüzünde ümmet-i mu'te ide 'unvânıyla ayât-ı ayyibeyemâlik ayrü'l-beriyeniñ yegânedüstûrları herişdearığı gibi oldu larını dünyâya târî leriyle eşerleriyle kütüp âneleriyle göstermişlerdir.¹¹

s. 4 (boş) s. 5. (Bismillâhirra mânirra îm 1351 [celî ta'lik levha])

s. 6.

[Sağ üstte Kabe'nin, sol üstte Ravza-i Mutahhara'nın resimleri mevcut. Resimlerin altında V. cildin kapağında da bulunan bulunan şu beyitler kayıtlı:]

Berk-i dıra tân-ı sebz der na ar-ı hûşyâr
Her vara î defterîst ma'rifet-i Kirdgâr

Her giyâhî ki der zemîn rûyed
"Va dehû lâ şerîke leh" gûyed

Yeşil ağaçlarıñ her bir yaprağı
Ma'rifetullâh için birer kitâbdır

Yeryüzünde biten her bir ot
"Va dehû lâ şerîke leh" demektedir ¹²

11 Abdülkadir Efendi başlığı sülûs, metni rık'a ile yazmıştır.

12 Farsça beyitler ta'lik, Türkçe olanlar nesih ile yazılmıştır. Va dehû lâ şerîke leh: O tektir, O'nun ortağı yoktur. Bir hadis-i şeriften iktibâs edilmiş olan bu duânın/zikrin tamamı için bk. Buhârî, "Da'avât", 54, "Bed'ül-halk", 11; Müslim, "Zikr", 28, (2691).

s. 7

Arı Cenneti

Bismillâhirra mânirra îm*

[Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün]

1. Allâh'ı peygamberi añ evvelâ
Âline a âbına eyle du'â
2. Dînini ur'ân'ını id ile u
İki cihânda saña olur o ut
3. İster iseñ iki cihânda nebât
'Ahdini bil eyle devâm ü şebât
4. Bir arı buyruğunu utdığı-çün
oğrı anıñ yoluna gitdiği-çün
5. Dünyâyı cennet gibi açmış aña
Dürlü çiçeklerini açmış aña
6. Cennetiniñ tozunı ba neylemiş
Arı ile al'a gubâr eylemiş
7. Meyveleri tüllemiş o bi-gümân
anma a in sen anı urı duman

s. 8

8. Çiy olara ızdırıvermiş aña
Kevşerini cennetiñ andan yaña
9. Lu f idüp ağzına göre jâleler
Şekli ile atlılı seyyâleler
10. Nehr-i na'îmi aña nem eylemiş
Nehr-i 'aseli aña yem eylemiş
11. Dürr ü güherden olan o köşkleriñ
Arıya öğretmiş anıñ işlerin

---

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

12. Almış arı anlarıñ örneğini
Ba görüyorsuñ na ıl dernegini
  13. at at anıñ ba ğurefine tamâm
Fürüş-i merfû'a müseddes ıyâm
  14. Her biriniñ var ayısız ûrîsi
Nâz ü na'îmle olu nûr sürüsü
  15. Pâk ü mu ahhar olu ma ûreler
İmkânı yo kim aña el süreler
  16. Ğurfeleri hep olu ğılmân ile
Hücreleri hep olu vildân ile
  17. Lû'lü-i meknûn denilirse sezâ
La'l ile yâ üti mümeşsil kezâ
  18. Her biriniñ süngülü uddâmı var
âdiminiñ ayıları bî-şümâr
- s. 9
19. İşte saña canlı nice âri a
Nâr ile nûr arasını fâri a
  20. Gelse bütün ehl-i fünûn araya
Beñzedemez yapıdığını arıya
  21. ıp ı bu ur'ân'a da pek beñziyor
Yelteneniñ yüregini eziyor
  22. Ehli ise anıñ ile pür mesâr
Degil ise anıñ içündür asâr
  23. Nûrını şem'i ile cem' eylemiş
Şem'ini hem gözlere em eylemiş
  24. Arı gibi adrî olup pür vefâ
Şemm-i şifâ'eyn ile ol pür afâ

---

21 20 ve 21. beyitlerde İsrâ sûresinin 88. âyetinde işaret vardır: "De ki: Andolsun! İnsanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için toplansalar, birbirlerine destek olsalar, onun benzerini yine de oluşturamazlar."

Allâhümme allî alâten kâmileten ve sellim selâmen tâmmen ‘alâ seyyidinâ
Mu ammedin ten allû bihi’l-‘u ad. Ve tenfericü bihi’l-küreb. Ve tû â bihi’l-
avâ‘ic. Ve tûnâlû bihi’r-regâib. Ve üsnü’l- avâtim. Ve yüstes a’l-gamâmu bi
vechihî’l-kerîm. Ve ‘alâ âlihi ve a bihi fi külli lem atin ve nefesin bi ‘adedi külli
ma‘lûmin lek. (‘Abdül âdir 1333 [1914])¹³

s. 10

Arı Petegi

Bismillâhirra mânirra îm *

[Mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

1. üretde arı zümrüd-i ‘an â megesidir
Sîretde hemân rû -ı udüs hem-nefesidir
2. annetme anıñ vızladığı kendi sesidir
Şev -i ezeliñ urduğı ilhâm ceresidir
3. an âb-ı ayât menba‘ıdır sîne-i âfi
Ra mân nefesi ür-ı Serâfil afesidir
4. Ba şem‘asınıñ ‘u deleri ‘akd-i şüreyyâ
Hey’etde ise kevkeb-i dürrî küresidir
5. ağları geçer irmez aña murğ-ı hevâyî
İynetde anıñ âir-i udsî dedesidir
6. Ba himmetine lâne urar zirve-i âf‘a
Ârâmgeh aña ne ise kendi hevesidir
7. Bî- add ü esâb o a-i tesdîsde alemler
“Nûn ve’l- alemi” mıs arınuñ dendenesidir
8. Her ânesi bir dâne-i tesbî e nişâne
uddüsileriñ her biri bir silsilesidir

---

13 Duâ metni nesih ile yazılmıştır.

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta‘lik ile yazmıştır.

7 Nûn ve’l- alemi: Nûn ve kaleme andolsun. (el-Kalem 68/1).

s. 11

9. urmaz dökülür tâ o mine'l-ʿarşi ile'l-ferş
Sübbû îleriñ süb a-i pür semeresidir
10. Ezhâr ü nebâtâtdaki o jâle vü şebnem
Cennât-ı na'îmden mütereşşi lülesidir
11. Enhâr-ı ʿaselden dökülen o a arâtîñ
Arılar ise pek müteşekkir kölesidir
12. İnʿâm-ı İlâhî'ye olurken ul u urbân
Bir arıyı görmez mi ʿaceb nâs ne besidir
13. Bî-renc ü elem indirilen menn ile selvâ
Bu berr-i basî sofrasınıñ ʿanʿanesidir
14. Nânkörlük ile yoğ edilen bunca na'îmiñ
İhmâl edilen bal petegi oñ sünesidir
15. Duyurmuş idi bunu bize Fa r-ı Risâlet
Bu râna sebep seyr-i sefâhet semmesidir
16. Bil ıymetini niʿmetiniñ şükr ile al iç
El âf-ı udâ'dan saña Kevşer şîresidir
17. Arı gibi ol işiñi bil da ı sen adrî
Aldanma a ın bil ki bu dünyâ neresidir
18. Her âlde biçer dest-i beşer her neyi eker
Çünkü burası â iretiñ mezraʿasıdır

s. 12

Arıvârî Münâcât-ı Bârî

Bismillâhirra mânirra îm *

[8+8: 16'lı hece ölçülü]

18 Bu beyit "الدنيا مزرعة الآخرة" hadîs-i şerîfin manzum tercümesidir. bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, I, 364, nr. 1318.

* Abdülkadir Efendi başlık ve besmeleyi sülûs, manzûmeyi nesih ile yazmıştır.

1. Yâ e'l-ikrâmi yâ Bârî / Lu fiñla bir za'îf arı
Olmuş feyziñiñ mesârı / oldırıyor bal anbârı
Ni'metinden her anbârı / Veren Bârî alan Bârî

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

2. Yâ Rab nedir o ma'rifet / Nedir o heybet ü şevket
ayret ad hezârân ayret / Ma har-ı va yîñdir elbet
Seniñdir hep avl ü uvvet / añadır hep amd ü minnet

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

3. Yâ Rab nedir o oplulu / O uğultu o ululu
A ınırlar olu olu / amiyetleri öyle ço
Münâferetden eşer yo / Nerde bizde öyle ullu

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

4. Fı ratullâhdır şî'ârı / Sünnetullâhdır mişvârı
Kitâbullâhdır mi'yârı / 'Adl ü i sândır âşârı
İss-i nâmûsdur medârı / Dîn-i İslâm'dır 'ıyârı

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

s. 13

5. Biz o umuş anlar uymuş / arfıyyen emriñe uymuş
Yoluña baş aya oymuş / Va'd-i lu fa nâ'il olmuş
Ne âri alar oğurmuş / Ni'meti cihâna olmuş

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

6. Ba Resûl-i ğe aleyn'i / İ âr eder şifâ'eyni
Tefrî eder şân ü şeyni / Mü'minlerin budur deyni
Bunu ta bî eder 'ayni / afasında olan beyni

Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

7. Bir 'amel itmez ururuz / Anca o ur üfürürüz
Bira up abl-i metîni²⁰ / Baş a yollarda yürürüz
'Ameliñ sa'âdetini / Anca arıda görürüz
- Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî
8. 'Âr u nâmûs ile arı / Sevmez a lâ pâs u bârî
A sen-i eşerdir kârî / Sevmez beyhûde e vâri
O ûydan bize de bârî / Ver al iñ Perverdigâr'ı
- Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî
9. Ey udâvendigârımız / Yo dur hiç yarar kârımız
Cürm ü 'i yândır varımız / almadı bir medârımız
İşte saña yalvarırız / Arılar gibi ızlarız
- Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî
10. Arılara lu f-ı ma û / Na -ı mu addesle man û
Fa -ı müseddesle maf û / "Ke-enne bünyânün mer û "
Ma'ârif-âşinâ bir u / Varsa adrî yoğ ise u
- Oldı bize icâb 'ârî / Geldik apuña yalvarı
Arıvârî her ân bârî / Bizleri de bir añ bârî

s. 14

Arı Derneği Öğüd Örneği

Bismillâhirra mânirra îm *

[7+7: 14'lü hece ölçülü]

1. İnsânlar için Ra mân in âfı omuş mîzân
Mîzânsız olur üsrân üsrânı siler îmân

7 " abl-i metîni" ibâresiyle Kur'ân-ı Kerîm kastedilmektedir (bk. Âl-i İmrân 3/103).

10 ke-enne bünyânün mer û : Birbirlerine kenetlenmiş gibi. Bu ibâre Saff Sûresi (61) 4. âyetten kısmen muktebestir.

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi nesih ile yazmıştır.

Al eliñe bir ur'ân di atle o u ey cân
Bir sûrede aymışdır in'âmını ba Mennân
Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

2. Minhâc-ı sa'âdetdir arıdaki bu dernek
Hüşyâr bulunanlar hep almalı güzel örnek
İnsâna yaraşırken nâfi' ol'cak görenek
Ne acı acâletdir bunu arıdan görmek

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

3. Meydâna gelen hey'et öyle eşer-i an'at
Ne mâla vü ne âlet olmaz birine âcet
İnsânıñ olur elbet cismine şifâ ı at
albine verir uvvet rû ina verir afvet

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

s. 15

4. Mir'ât-ı anâyi'dir görseñ o müseddesler
Pergârlarıyla âciz andan beşerî destler
Bir yandan oğul verir bir yandan anı besler
Bir yandan olur peydâ ta dîse sezâ sesler

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

5. Yâ Rab ne berekâtdır feyz-res-i âlemyân
an sofrasınıñ olmuş bir pîri alil Ra mân
Zemzemesini uysa almazdı anıñ Hâcer
Zemzem diyerek belki ayretle afâ seyrân

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

6. Dâvud'ı uyup olmuş zenbûrı Zebûrâne
Şem'ine yanıp oşmuş Mûsâsı kelîmâne

---

3 İkinci mısra nüshada "Ne mâla vü ne de âlet olmaz birine âcet" şeklindeyse de "de" bağlacı vezni bozmaktadır.

Tesnîmden alıp vermiş mizâcî abîbâne
ikmetle şifâ dersin Lo mân'a akîmâne

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

s. 16

7. Beñzer revîş-i ceyşi Sul ân Süleymân'e
Bir günde gider gelir Kirmân'a kerîmâne
Bel îs'î ya ar balı âşûfte-firîbâne
urmaz getirir ol dem dîvâne Nerîmân'e

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

8. Kendisi yapar arfın çömlere ne âcet
Sal anatına itmez cinni perîyi âlet
Kendileriniñ vardır uddâmları pür âfet
Nâ-cins ile ne nâme hüdhüdlere ne âcet

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

9. Ne mâ'idedir yâ Rab o mu telifü'l-elvân
'Îsâ'ya ineydi o itmezdi Yehûd 'i yân
Birkaç ölüyü i yâ olur mı ayât-ı cân
'Aynıdır ayâtın o andan o uyor 'aynân

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

s. 17

10. İnsâna bugün dünyâ a 'dan bir ekenekdir
Ekdigini de yarın elbette biçecektir
Ma ûllerinin ise ma bûlleri gerekdir
Olmazsa eger ma bûl beyhûde bir emekdir

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

11. İnsân bu diyârlarda her âlde seferîdir
Değilse mücehhez vâ âli pek elemlidir
Ta îl-i rızâ anıñ uvvetli binegidir
uvvetli eriñ işi uvvetli bilegidir

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

12. Ba bir recül-i âli bal arısına beñzer
Olmaz eşeri zâyî' dürr ü gühere beñzer
Düşmez eşeri yere her yerde berâber ser
Her yerde degeri var her yerde zere beñzer

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

s. 18

13. Arıdan alıp 'ibret ol meslegi ut sa'y et
Yolunda şebât eyle a buyruğunu yap git
Ma bûl hüneri öğren altun bilezik a git
Öğrenmek için adrî Çîn'e Yemen'e al git

Arıdan alıp örnek sa'y etmelidir insân
İ sâna mükâfâtı anca oluyor i sân

alât-ı Münciye *

Allâhümme alli 'alâ seyyidinâ Mu ammedin ve 'alâ âli seyyidinâ Mu ammedin
alâten tuncînâ bihâ min cemî'i'l-ehvâli ve'l-âfât. Ve ta î lenâ bihâ cemî'e'l-
âcât. Ve tütahhirunâ bihâ min cemî'i's-seyyi'ât. Ve terfe'unâ bihâ 'indeke
a'le'd-derecât. Ve tübelligunâ bihâ a e'l-gâyât. Min cemî'i'l- ayrâti fi'l- ayâti ve
ba'de'l-memât.

s. 19

Arı al anadı

Bismillâhirra mânirra îm **

[8+8: 16'lı hece ölçülü]

1. Ba ikmet-i Kirdgâr'a / al ındaki şu e vâra
Her bir ümmeti bir kâra / Tav îf eylemiş bir dâra
Sul ân itmiş bir diyâra / Ezcümle zenbûr-ı zâra
Ba şu şâh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a

---

* Dörtgen bir çerçeve içinde kaleme alınmış bu tabloda başlık ta'lik, duâ ise nesihle yazılmıştır.

** Abdülkadir Efendi manzûmeyi nesih ile yazmıştır.

2. Felekleri birer birer / "Ke-ma viyyi's-sicil" durer
âfdan âfa üküm sürer / İtmiş güneşi tâc-ı ser
Hilâli beline kemer / Müşterî başında döner
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a
3. oplar cihânîñ bâcını / Yükler aşır arâcını
Besler anıñla acını / a î ü nâ-mizâcını
Verir iksîr 'ilâcını / unar şifâ revâcını
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a
4. Memâlikinde yo kenâr / Nereyi isterse onar
onağı hep şükûfezâr / Olur içinde dem-gü âr
Şu'â-ı şem'ini nişâr / İder cihânı pür-meşâr
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a
5. Ba ş u üsn-i nighbâna / Be l eder a ın cîrâna
Cûd-ı cemîli insâna / Beñzeyor ebr-i nisâna
Ba ş u ş em'-i şebistâna / Ziyâ-yı 'adl ü i sâna
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a
6. Mühr-i Süleymânvâri hep / Miski ma tûmdur leb-be-leb
Hem-bezm olanlar rûz u şeb / Görmez ayâtda renc-i teb
Medyûn-ı menîdir her eb / Olan bütün ulû'l-edeb
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a
7. Yapar yâ ütî al'alar / urar düredden aymeler
Elmâs-tırâşdır âneler / Zer-endûd sîm perdeler
Memlû müseddes kâseler / Kevşer'le pür piyâleler
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a
8. Nedir o bûy-ı 'anberîn / Bulur afâyı rû hemîn
Üftâdegânı pek arar / Zamân zamân zemîn zemîn
'Abdül âdir'dir hem arîn / "et- ayyibât li' - ayyibîn"
Ba ş u ş âh-ı cihândâra / Ba ş-ı udâvendigâr'a

---

2 "ke-matviyyi's-sicil: dürülmüş kâğıt tomarları gibi..." ibâresi Kur'an'dan mülhemdir: "Göğü kitap sayfalarını durer gibi dürdüğümüz zaman..." (el-Enbiyâ 21/104).

8 Tırnak içindeki ibâre Nûr Süresi 26. âyetten iktibâs edilmiştir "...iyiler iyilere yakışır..."

s. 20

Neyyireyn / İki Hediye

Bismillâhirra mânirra îm*

[Müfte'îlün fâ'ilün müfte'îlün fâ'ilün]

1. Allâh'ı añ evvelâ açma gönül gel berî
oñra unutma a ın azret-i Peyğamber'î
2. Bunları sevmek yeter işte saña dîn budur
Çünkü iki dünyâda dînsizce yo dur perî
3. açmağ-ıla varamaz uçmağ-ıla yaramaz
ım ı ı armış anı ba felegiñ çenberi
4. Ra met için gelmiş o re'fet ile oplamış
anadınıñ altına a ğar ile ekberi
5. 'Adl ü müsâvât ile eylemiş i vân-ı dîn
Ebyaz ile esvedî a mar ile a ferî
6. İşte saña bir mişâl arıya ba 'ibret al
Ben sineğim dememiş yoluna oymuş seri
7. Anıñ için olmuş o a yolunuñ refrefi
Hep aña olmuş na îb mevhibe-i 'ab arî
8. Sever iseñ a 'ı sen a da seni pek sever
ıdk ile ul ol aña apusınıñ ol erî
9. a yolunuñ yolcusu dâr-ı sa'âdetdedir
İnsân iseñ işte ba alma arıdan geri
10. Her kişi bu dünyâda 'ameline bağılıdır
Ekdigiñi biçecek ne ise ayrı şerri
11. Örneği arıdan al sa'yi semeresi bal
Arama baş a mişâl ol sen anıñ beñzeri

---

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi nesih ile yazmıştır.

12. İki hediye bize tav iye itmiş Resûl
Birisi ur'ân anıñ o u hemân bal biri
13. Biri anıñ rû uña rû verir diyen olur
Biri da ı ba ş eder cismiñe cân cevheri
14. Elçisine uymuşuz buyruğunu uymuşuz
Yoluna baş oymuşuz 'ahd-ı ezelden beri
15. ıymetini bilelim şükrünü ço edelim
Fazlını dileyelim almayalım serserî
16. Bilmeli bunu fır at al bunu dünyâyı at
'Abdül âdir'e bi' - ât budur ayât rehberi
17. İşte bu dünyâ-yı dûn işleri bu alemun
Bozma ha olup zebûn sîned e anevberi

s. 21

Arı*

[Fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün]

1. İlâhî me'âniyle mülhem zenâbîr
ad esmâ-yı üsnâya olmuş me âhir
2. Şu yerler şu gökler ne kitâb-ı mes ûr
Alırlar me'âlini ulû'l-be âir
3. udâyî a îbdir uyûr-ı zer-endûd
Bu eşcâr anıñçün mu a a menâbir
4. adâ'î anıñla olur ât-ı behce
Bütün bâğ u ba çe içün bir afâdır
5. Anıñ o telâşı içinde ma'âşı
Nebâtâta aşı yapar o bahâdır
6. Mu'allâ aba ât mu'anven ferâmîn
Melâ'ik mişillü aşırlar te âkir

---

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi nesih ile yazmıştır.

7. Ba ın ũr-ı Sınâ aña beyt-i ma' mûr
Dönerler onarlar aña mütekâşir
8. Şu pür jâle eşmâr aña ba r-i mescûr
Yalarlar alarlar aña mütecâsir
9. Ayağı tozudur ki ağımış semâya
Felek kehkeşânı dimiş ehl-i âhir
10. Ğubâr-ı alı' dır ki anıñ medârı
Semâyı müzeyyin müşa' şa' devâ'ir
11. Bu â -ı zeberced revâ ı mücerred
ovanından almış mükevkeb menâ ır
12. 'U ũd-ı Şüreyyâ nu ũd-ı berâyâ
ovanında Ay'a olur mütenâ ır

s. 22

Arı

13. 'Alâ'im-i semâ ki elvân müsemmâ
Şarâbını anma ki na a muğâyir
14. Müşeyyed u ũrı fu ũ -ı bedâyi'
Nücûma mevâ ı' dinilse sezâdır
15. Mümesssel me âsin mümessek mesâkin
Mükemmel emâkin kevâkib ne â'ir
16. ubâb-ı müdevver nı â -ı mükerrer
Revâ -ı münevver mülevven esâvir
17. Burûc-ı medâric anıñçün menâhic
O pür 'azm 'âric bi- udret-i Fâ ır
18. Anıñ o sũrûd-ı dem ile vũrûdı
Zebûr-ı Dâvud'ı kendine bıra ır
19. Kitâb-ı 'iberdir mu an an me âni'
Müseccel hünerdir müdebdeb defâtir

20. Libâs-ı müsendesle olmuş mülebbes
ıyâm-ı mühendesle olmuş müfâ ır
21. Rümûz-ı ikemdir mu al al sürûdı
Künûz-ı ni'amdır müseddes te âvîr
22. Mura a' mülemma' züher mütemevvic
Cenâ eyni içre terennüme dâ'ir
23. Müşemma' afesler müsella 'asesler
Arasında besler nice biñ 'anâ ır
24. Ne o zencebîldir ne o selsebîldir
Müsel sel sebîldir zülâl-i cevâhir
25. Mişâl-i yevâ it yenâbî'-i Kevşer
Mu ay al ebârî keşîrül-me âdîr
26. Bi âr-ı ma'ârifi bi-'add berâzî
Arasında ki mevceler ile bâhir
27. arâ isle meknûn mümedded âlemler
Nevâmîsle memlû mümerred avârîr
- s. 23
- Arı
28. Müza'fer mevâ'id mu'anber fevâ'id
Müsekker 'avâ'id ba şu ba ş-ı Fâ ır
29. Mu a an mücevşen cünûd-ı îlâhî
Pür 'asker mu'asker burûc-ı asâvîr
30. Mü'esses ayâ î içi pür nevâ î
adâ at adâsıyla ma'kes mezâmîr
31. Ye'âsib ferâdîsle olmuş mübeşşer
Rızâ-yı îlâhî çün İslâm şe'â'ir
32. Menâsik mekâsibde âdim me âdim
Menâhic menâ ı da pür 'azm âmir

33. avâri -i un'ın görünce averna
Yı ılmış u ûr-ı ayâ ir ekâsir
34. Me ârîb temâşiyle olmuş mûmâsil
Yo olmuş önünde evâbid esâ îr
35. Burûc-ı ekâlîli içre arâdil
Gibidir mü ehheb mu an ar anâ îr
36. Rıyâz-ı belâbil ıyâz-ı anâbil
Me âfil menâzil mesâ'iri zâ'ir
37. 'Urûcı nüzûlı çü şihâb-ı şâ ib
Mürâdif mu'â ib mişâl-i arâ ir
38. abâ ı sa'âdet mesâsı selâmet
Havâsı le âfet riyâ ile fâ ir
39. Meğârib meşâri küşâde menâ ı
Yanında müsâvî ekâbir a âgir
40. Devâmı yanında düvel-i evâ'il
ilâl-ı zevâlmış meger o serâ'ir
41. Aña 'arş-ı Bel îs olamazsa ma îs
Şu cihânda ve ıs 'aleyhi's-sevâ'ir
42. Nice biñ nevâ î me'â iyle 'â î
Olup Nû du'âsıyla a itdi âhir
- s. 24
- Arı
43. Kenâ'iz-i ârûn mefâtî le me'mûn
İken yutdı hâmûn olup ğayr-ı âhir
44. Pür ikem ovanına arşı ferâ'in
'Abeşle dökmüşler ehrâma denânîr

---

37 "Şihâb-ı şâ ib" (delip geçen parlak bir alev [ışık]) ibâresi Sâffât Sûresi (37) 10. âyette geçmektedir.
41 ve ıs 'aleyhi's-sevâ'ir: "ve ıs 'aleyhi'l-bevâ i" şeklinde kullanımı da bulunan bu Arapça tabir
"Diğerlerini buna göre kıyâs eyle." mânâsına gelmektedir.

45. O Nemrûd-ı Bâbil olup ğayr-ı 'âdil
Mecânî le câdil alî'e muġâyir
46. Skender pek ender bira miş heyâkîl
Menâfî'den 'ârî o mühmel me âbir
47. Selâ in-i eslâfa 'âid me âni'
Riyâ -ı bevârî le olmuş me'âbir
48. Rümûz-ı decâcil rezâ'ilde 'âcil
Fezâ'ilde râcil udsiyyâtı âhir
49. eheb-i Sâmirî in ilâb 'âmili
Ebâ il câbirî fevâ işi nâşir
50. Tevârî tekerrür itdikçe tebellür
İder al tenevvür alırlar tedâbîr
51. udûd-ı İlâhî'de zembûr nigezbân
Çü râh-ı şerî'ate râ il 'aşâ'ir
52. Be-râh-ı udâ sâbit olduġu için
Bi-lu f-ı udâ o serîrinde 'âmir
53. ayât-ı ayyibe aña mu ayyebe
Degil mu ayyebe âli âtla âdir
54. Me â il-ı zembûr me âsinle mebrûr
avâ ile meşhûr o beyne'l-cemâhîr
55. Mevâ'id-i 'Îsâ besâ dinse âsâ
Bu ise ünâsa ilâ sâ'a dâ'ir
56. Bu eşyâ-yı meşyâ ki olmuş mu aşşâ
a in i'timâd itme ki bî-be âdir
57. 'A ıllı bir insân na il a 'a 'i yân
İder bu ne üsrân ne müdhiş a âdir

s. 25

Arı

58. ‘Aleyküm şifâ’eynî bil nûr-ı ‘ayneyn
Se‘âdet-i dâreyni mûcib devâdir

59. Bu ıymet bilenlere ne mu lu müjde
Bu ni‘met bilenlere utlu e â‘ir

60. Selâmet-i dâreyni seyyid-i kevneyn
Sühûletle unma dadır mişli nâdir

61. Bu işrâbı inkâr ide belki eşrâr
Bu meşrebdekilere ni‘me‘l-beşâ‘ir

62. Bu uluñ alâtı ayâtı memâtı
Sözünde şebâtı seniñçündür â ir

63. İlâhî ünûbınıñ ‘afvıyla mağfûr
Ola müslümânlar ile ‘Abdülkâdir

Allâhümme allı ‘alâ seyyidinâ Mu ammedin ve ‘alâ âli seyyidinâ
Mu ammedin alâten tüncinâ bihâ min cemî‘i‘l-ehvâli ve‘l-âfât. Ve ta î lenâ
bihâ cemî‘e‘l- âcât. Ve tütahhirunâ bihâ min cemî‘i‘s-seyyi‘ât. Ve terfe‘unâ bihâ
‘indeke a‘le‘d-derecât. Ve tübelliğunâ bihâ a e‘l-gâyât. Min cemî‘i‘l- ayrâti fi‘l-
ayâti ve ba‘de‘l-memât.

Yâ men La ifü lem yezel
Ul uf binâ fimâ nezel

Ente‘l- aviyyü neccinâ
‘An ahrike yevme‘l- alel

Yâ mâlike‘l-mülk ve‘l-mâlik
Neccinâ mine‘l-mehâlik

---

58 “‘Aleyküm bi‘ş-şifâ‘eyni‘l-‘aseli ve‘l- ur‘ân” (Şu iki şifâlı şeye devâm ediniz: Kur‘an ve bal.) hadîs-i şerîfinden iktibâs edilmiştir (İbn Mâce, Sünen, “Kitâbü‘t-Tıbb, Bâbü‘l-Asel”, nr. 3495).

62 Beyitte “De ki: Benim namâzım, ibâdetlerim, hayâtım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.” âyetine telmih vardır (el-En‘âm 6/162).

Ente Rabbü'l-bâ î
Ve küllü şey'in hâlik*

s. 26

Arı Armağanı

Bismillâhirra mânirra îm*

[7+7: 14'lü hece ölçülü]

1. il atde bütün vücûd a 'îñ 'a iyyesidir
Fı ratda beşeriyet en oñ ra' iyyesidir
2. Bu vücûd cûdı anıñ her erre mu tâc aña
Rû lar nefes-i Ra mân nefis ma iyyesidir
3. al baş a âlı baş a hep bir deyip de şaşma
Her şey al ıdır anıñ mu deş aızıyyesidir
4. Bir sergidir bu cihân açılmış her şey 'ayân
Alma dır fır at hemân çünkü ba iyyesidir
5. Bu bârgâh-ı evvân bu çâr â -ı ekvân
Ne ise hep nümâyân Rabbiñ âyinesidir

* Tablo hâlinde sülisle yazılan bu duânın mânâsı şöyledir: "Allahım! Efendimiz Muhammed'e ve onun ehl-i beytine salât et. Bu salavâtın hürmetine bizi bütün korku ve belalardan kurtar, bütün ihtiyaçları(mızı) karşıla. Bu salavâtın hürmetine bizi bütün günahlardan arındır; bizi katında en yüksek derecelerenâ ileyle, hayattayken ve öldükten sonraki bütün hayırlar konusunda en üst gâyelere ulaştır.

Ey zâil olmayan lutuf sâhibi! Başımıza gelen belâlara karşı bize lutfet... Sen güçlüsün, bizi âhiretteki skıntılı günde kahrından kurtar. Ey mülk sâhibi mâlik! Bizi helâk edici şeylerden muhâfaza eyle. Sen bâki olan Allah'sın. Senden başka her şey fânidir."

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

2 İkinci mısıradaki "Rû lar nefes-i Ra mân" kısmında "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" âyetine telmih vardır (el-Hicr 15/29). "... nefis ma iyyesidir" kısmında ise "Nefsüke ma iyyetüke ferfik bihâ: Nefsin binek atındır, ona rıfk ile muâmele eyle!" sözüne işaret edilmektedir. Bu söz bazı muahhar kaynaklarda hadîs olarak nakledilmekteyse de sahîh hadîs kitaplarında ve Keşfü'l-hafâ'da buna dâir bir rivâyete rastlayamadık. Bu ibâreyi hadîs olarak nakleden kaynaklara örnek olarak bk. Nizâmüddîn el-A'rec Hasan b. Muhammed Nizâmüddîn en-Nisâbüri, Garâibü'l-Kur'ân ve Reğâibü'l-Furkân (thk. Zekeriyâ Umeyrât), Beyrut 1416, II, 516; IV, 454; Şihâbüddîn Mahmûd el-Alûsî, Rûhu'l-Me'ânî fi tefsiri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî (thk. Ali Abdülbâki el-Atiyye), Beyrut 1415, III, 173; İsmâil Hakkı Bursevî, Tefsirü Rûhi'l-Beyân, İstanbul 1389, V, 8.

6. Kerrât-ı kitâb mes ûr errât-ı ra -ı menşûr
Hey'ât-ı ba r-ı mescûr mevci fis ıyyesidir
7. a dında mu ayyerdir bütün bu beşeriyet
Her neye münte abı kendi seciyyesidir
8. Meşelâ arı gibi 'ameli nâfi' ise
Mü'min-i âli gibi ayrû'l-beriyyesidir
9. Zehirli sinek gibi muzırr u ûn 'âr ise
'Â irû'n-nâ a gibi şerrü'l-beriyyesidir
10. Mes'ûldür her işinde geliş ü gidişinde
Mîzânı var peşinde ânûn afiyyesidir
11. Tekevvünât-ı uhûr ta allübât-ı duhûr
Bütün sürûr u küdür mübrem beliyyesidir
12. Her şey'in bir eşi var yaza arşı ışı var
Nûşa arşı nîşi var arı nümûnesidir
13. Ba şu şarâb-ı zenbûr gevher-i kân ile pür
Cevher-i cân ile pür ayât hediyyesidir
14. Böyle şifâ-yı adrı bilir bilenler adrî
Nefsine iden gâdri kendi seviyesidir

s. 27

Arı Zemzemesi

Bismillâhirra mânirra îm*

[Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1. udâ allâ -ı ba r ü ber 'a îmü'ş-şân al -perver
Ne perver perver-i 'âlem ne 'âlem 'âlem-i ekber

---

6 Birinci mısırâda Tûr sûresinin (52) 2 ve 3. âyetine işâret vardır (Ve kitâbin mestûr. Fî ra in menşûr: Yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış kitâba and olsun!) İkinci mısırâdaki "ba r-ı mescûr: taşkın deniz" ibâresi de aynı sûrenin 6. âyetinden iktibâs edilmiştir.

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

2. Aña ma û durur minnet anıñdır uvvet ü udret
Ne udret udret-i âlı ne âlı âlı -ı server
3. Anıñ tesbî ü ta dîsiyle errât-ı cihân âkir
Ne âkir âkir-i vâhib ne vâhib vâhib-i şehper
4. abîbi bize peygamber odur ümmetlere rehber
Ne rehber rehber-i âli ne âli âli -i ebher
5. Getirdi bize bir ur'ân ki İslâm dîni pür ra met
Ne ra met ra met-i ni'met ne ni'met ni'met-i ezher
6. Şifâ'eyn ile te'mîn eylemiş bize iki şervet
Ne şervet şervet-i â ib ne â ib â ib-i Kevşer
7. Biri a ve'l- avânîndir ki mü'minleredir re'fet
Ne re'fet re'fet-i afvet ne afvet afvet-i bihter
8. Biri a le'n-nevâl baldır ki ma bûl cevheri şerbet
Ne şerbet şerbet-i ı at ne ı at ı at-i 'anber
9. Bu iki şeyde vardır mâddeten ma'nâ nice 'ibret
Ne 'ibret 'ibret-i ikmet ne ikmet ikmet-i a har
10. Biri ta rîr biri ta bî ini iş'âr eder mu bir
Ne mu bir mu bir-i âdı ne âdı âdı -ı eşher
11. Sa'âdetle mübeşşerdir buları if iden millet
Ne millet millet-i sâ'î ne sâ'î sâ'î-i mi ver
12. udâ yolunda idmet olur imiş bâ'ış-i 'izzet
Ne 'izzet 'izzet-i idmet ne idmet idmet-i dâver
13. Niçün var olmuşuz arı gibi nâfi' 'amel ma ad
Ne ma ad ma ad-ı nâfi' ne nâfi' nâfi' 'inde'l-ber
14. Bunuñ a'lâ mişâli şehdidir ki a'del-i şâhid
Ne şâhid şâhid-i gayret ne gayret gayret-i afder

15. "Ve ev â" ile mülhem ba ne mükrim â ib-i minnet
Ne minnet minnet-i ümmet ne ümmet ümmet-i ma har
s. 28
16. Mübeşşerdir arı cennetle bil ki o na il â'ir
Ne â'ir â'ir-i udsî ne udsî udsiyân perver
17. O uddâm-ı udâver aña da âdim bütün erre
Ne erre erre-i kürre ne kürre kürre-i çenber
18. Ğubâr-ı al' ile mehveş olur pûşîden-i il'at
Ne il'at il'at-i al'at ne al'at al'at-i peyker
19. Zülâl için unarlar jâleler hep la'l-gûn şîre
Ne şîre şîre-i za'fer ne za'fer za'fer-i sâğar
20. Şümû'ı nûrına pervâneler çekmektedir asret
Ne asret asret-i vu lat ne vu lat vu lat-ı dilber
21. Sürûdı ehl-i albe ba ş eder lâhûtî bir âlet
Ne âlet âlet-i neş'e ne neş'e neş'e-i â ar
22. Lü'âbı ehl-i derdiñ derdine iksîr gibi çâre
Ne çâre çâre-i â a ne â a â a-i gevher
23. Libâsından olur ehl-i eheb te hîbine âhib
Ne âhib âhib-i ûret ne ûret ûret-i zerger
24. Meserretler uyarmış rengine ba dı ca ba nâ ır
Ne nâ ır nâ ır-ı ayret ne ayret ayret-i ekşer
25. Ma'ârifde ma âni'de ba işte ne adar mâhir
Ne mâhir mâhir o lâzım ne lâzım lâzım o ezber
26. Se âvetle semâ atle oludur andaki şîme
Ne şîme şîme-i sîret ne sîret sîret-i mef ar
27. Şehâmetle siyâsetle urulmuş munta am devlet
Ne devlet devlet-i fı rat ne fı rat fı rat-ı leşker

---

15 "Ve ev â" (Ve vahyetti) ibâresi Allah Teâlâ'nın arıya vahyettiğini ifâde buyurduğu en-Nahl 16/68'den iktibâs edilmiştir.

28. Şecâ'atle besâletle cihânda almış o şöhret
Ne şöhret şöhret-i ıynet ne ıynet ıynet-i ayder
29. Anıñ cehd ü mesâ'isi verirmiş düşmene dehşet
Ne dehşet dehşet-i aşmet ne aşmet aşmet-i ançer
30. Seferber dâ'imâ zerrîn kemerle lâbis-i cevşen
Ne cevşen cevşen-i şevket ne şevket şevket-i miğfer
31. Cemâhîr-i aviyye pür şekîme müttefi hey'et
Ne hey'et hey'et-i heybet ne heybet heybet-i asker
32. Olur mı âdem olan bunca derse arşı kör gâfil
Ne gâfil gâfil-i câhil ne câhil câhil-i a'ver
33. Bize ma'acce-i beyzâ bilirmiş ço'dan ey'â il
Ne 'â il 'â il-i mü'min ne mü'min mü'min-i enver
34. Ganîmetdir çalış atbî'ine fevt olmadan fir'at
Ne fir'at fir'at-ı ba'şış ne ba'şış ba'şış-i mu'zar
35. İki cihân için bir fâ'ide ta'îlidir ma'lab
Ne ma'lab ma'lab-ı rif'at ne rif'at rif'at-i efser
36. Mu'ayyerdir adrî'şinde ayrı şerri ve'l-â il
Ne â il â il-ı ismet ne ismet ismet-i çâker

s. 29

Arı Ögüdü

Bismillâhirra mânirra îm*

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

1. Kitâb-ı kâ'inâta ba'â'â'if-i nigârı gör
uhûr iden vara'vara sü'ûr-ı berg ü bârı gör
2. Tehî degil a'îfeler o'u gözüm birer birer
Zamâna ba'zemîne ba'ni'âm-ı î-va'ârı gör

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

3. Degil si ir degil füsûn gözû olanlar o usun
Deyu yaratılmış bütûn ulu Perverdigâr'ı gör
  4. Neye ba ılsa op olu 'ibrete me'mûrdur ulu
Bunuñla gösterir yolu arî -i üstüvârı gör
  5. Na ıl olur te ekkürü na ıl olur tefekkürü
Na ıl olur tedebbürü ur'ân'daki te kârı gör
  6. Leyâli gör nehârı gör berârı gör bi ârı gör
azânı gör bahârı gör kemâl-i Kirdgâr'ı gör
  7. Bu dünyâ da degil tehî gerek gedâ gerek şehi
Me'mûr utmağa a rehi âyât ile âsârı gör
  8. Bahârda bâğa çı gönül çeşîd şükûfezârı gör
übâb-ı zer nigârla pür dıra t-ı sâye-dârı gör
  9. Rıyâz u bâğ u bûstân-ı ıyâz u nehr ü şâdırvân
Aralarında uçuşan ni âl-ı nâlezârı gör
  10. Gel ey benim diyen kişi arıdan öğren her işi
attâ gelişi gidişi ıyâr u ız ırârı gör
  11. Zeminde öyle dûr eder menâkibinde seyr eder
Ne rengîn engübîn verir tüccâr-ı kâmkârı gör
  12. O ur anki bu âyeti eder hemân ri'âyeti
Görür o dem 'inâyeti mu î' ü ba tiyârı gör
- s. 30
13. Ğıdâsı oş nevâledir ridâsı berg-i lâledir
Şarâbı âf jâledir mizâc-ı oş-güvârı gör
  14. Şarâbı cânlara şifâ lü'âbı derdlere devâ
Zülâli rû lara afâ abîb-i vâyedârı gör
  15. Devâmla yer iseñ eger verir saña alâ u fer
Bu bâbda avl-i mu'teber nu û -ı Kirdgâr'ı gör
  16. Şifâ-yı nâs imiş 'asel omaz bedende bir kesel
Devâ-yı va yi mâ- a al i âb-ı büzürgvârı gör

17. Ba ın zülâl-i un'ına 'a il irer mi künhüne
'Uşşâ ı şev -i şem'ine esîr-i zülfkârı gör
18. Eli emegin ekl eder yed-i 'ulyâyı na l eder
Bütün cihâna be l eder kerîm-i nâmdârı gör
19. Sa'y u 'amelle bir meges olur bize mededres
Nerde bizde böyle heves 'âr et arıdan 'ârı gör
20. Bir arıdaki bala ba bir de sendeki âle ba
Niçün verilmiş el aya su'âl-i Kirdgâr'ı gör
21. Arı gibi vızır vızır çalı ş va ana ol ızır
a ın ba dırma bir inzîr hele gel arıları gör
22. Ba arıdaki devlete ovanındaki aşmete
Düşmene arşu avlete cünûd-ı ü'l-fi âr'ı gör
23. Nümûnedir bir 'askere ne lâzım ise göstere
Verir eline te kere cüyûş-ı şeh-süvârı gör
24. Siyâsete de âşinâ olur mülûka reh-nümâ
Ya ar ba anı yan aña vezîr-i nîzedârı gör
25. Nerede gösterirse baş görenleri alır telâş
Anıñla kim eder avaş re'îs-i nişedârı gör
26. Ma'ârif ile kâmrân me âni' ile câvidân
Me âsin ile şâdmân olan bedî'a-kârı gör
27. Ba ın ş u şekl-i hendese ne ders verir mühendise
afâ verir bu herkese nigâr-ı bî-şümârı gör
28. O u sûre-i Na l'i hem abîb-i a 'dan al sen em
Arama baş a bir merhem Kitâbullâh'ı bârî gör
29. Şifâ'eyn'den alıp şifâ 'Abdül âdir it istişfâ
Arama baş aca şifâ bunuñla a 'a varıgör

s. 31

Arı ovanı

Bismillâhirra mânirra îm*

[Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1. i âb-ı 'izzet ile arı merfû' u'l-livâ olmuş
Mezâyâ ile mümtâz tâc-ı iklîlü'l-'alâ olmuş
2. Sinekdir deyu aña kimseler or ba masun zîrâ
Füyûz-ı a 'a nâ'il ehl-i sa'ye pîşvâ olmuş
3. ovanına varup bir ur da bir diñle uyaca sıñ
Ezel errâtıdır anki o dem lebbeyk nevâ olmuş
4. Hemîşe ulağı dergâhdadır mülhemdir el ânı
Ceres-âsâ alâ il ile demsâz-ı adâ olmuş
5. Meşâri de meğâribde me âni'de ma'ârifde
Menâzilde mesâlikde aña hâdî udâ olmuş
6. Bi-fazlillâh adefeyn arasına urulan mu kem
Müseddes sedd-i ü'l- arneyn aña nâm-ı secâ olmuş
7. O şem'i kevkeb-i dürrî imiş nûrun 'âlâ nûrı
İle mi râb ü mescid ânümânlar pür ziyâ olmuş
8. Müseddes kâse-i ma'cûnunuñ ayrânıdır Lo mân
Zülâli ehl-i derde şüphesiz biñbir devâ olmuş
9. Mu addes ur -ı gûn-â-gûnı eczâ âne-i Ra mân
itâmı misk ile erbâb-ı elbâba afâ olmuş
10. Olanlar mâye-i feyz-i şifâ'eyn ile dil-sîrâb
Vücûdı ü'l-cenâ eyn cânı cânâna devâ olmuş
11. Var iken hem böyle ni'meteyn sehlü'l-vücûdeyn kim
Ararsa baş a çâre aña o çâre cefâ olmuş

---

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

7 Nûrun 'âlâ nûr: Nûr üzerine nûr... (en-Nûr 24/35).

12. Nedir ba andaki 'ibret-nümûn âşâr-ı elvâ a
Münezzel lev -i ma fû dur arı aña hümâ olmuş
13. Bu beyne'n-nâs bir mîzânü'l- ayâtdır kim utar ise
Şifâ'eyn hem şifâ'ü'l-'ayn hem 'aynü'ş-şifâ olmuş
14. ayâtı ızr ü İlyâs'ın buña nisbetle udandır
Bu 'ayneynden içen 'aynü'l- ayâta âşinâ olmuş
15. Bunu bize unan al iç o bile â ibü'l-Kevşer
İçenler şübhesiz râ at-res-i her dü serâ olmuş
16. Bilinsin adrî bu ni'metleriñ ki bol yaratmış a
Bu 'aynâne hemân ne â etân üsn-i edâ olmuş

s. 32

Arı Dersi

Bismillâhirra mânirra îm*

[8+8: 16'lı hece ölçülü]**

1. Şu içinde bulunduğu güzel dâr ü diyâra ba
E râfiña di at eyle hem yâre hem ağıyâre ba
2. Hidâyetde fenâre ba delâletde menâra ba
Selâmetde kenâre ba hem 'âre hem 'ayâra ba
3. Temâşa eyle eşcârî şu reng-â-reng ezharî
Ba her birinde bir arı müştâ -ı gül-'i âra ba
4. Sa'ye ba şemereye ba aşiyorlar aba aba
Uyuma sen de çalış al gayûr u nâmûskâra ba
5. Arıya ba da dersi al nedir o âl-i pür mecâl
Sa'yi şemeresidir bal kemâl-i i tidâra ba

16 İkinci mısırâda "Fihimâ 'aynâni ne â etân": İkisinde de çağlayarak akan iki kaynak vardır (er-Rahmân 55/66) âyetinden kısmî iktibâs vardır.

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

** Manzûme yer yer "mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün" kalıbına da uymaktadır. Ancak hemen her beyitte karşımıza çıkan imâle, zihâf vb. kusurlar sebebiyle hece veznini önceledik.

6. Arıdan alıp ʿibreti göster hünerli ğayreti
opla dü cihân şerveti emr-i Perverdigâr'a ba
7. Döner olaşır ağ u aş çeker getirir uru yaş
Nedir ilâhî bu avaş übâb-ı işgü âra ba
8. Va anı ağ u bâğ ile işler el ü ayağ ile
Hem de yüzünün ağıyle küpeli arılara ba
9. Levâzımıñı kendiñ yap ul olma ğayra a 'a ap
Saña her işde âzır çap ovanda arılara ba
10. Nağmesi ad-nâmevârî ikr eder hem zârı zârı
Ni'metullâhdır medârı nevâ-yı ad hezâra ba
- s. 33
11. Sevdigi her meyve çiçek her birine yüz sürecektir
O yolda lu fa erecek şekûr u minnetdâra ba
12. Balına dünyâlar anar mumu bir ço işe yarar
Şem'ine pervâne onar ma'şû -ı cihândâra ba
13. Bizi geçerse bir meges ögünme bârî lâfı kes
Nerede aldı bunca ders bu dersde arılara ba
14. Nûr-ı ekâ vermiş udâ lâkin eyliyorsañ hebâ
Görmezse gün ana baba var sendeki asâra ba
15. Ya ışmaz ğaflet insâna degildir bunlar efsâne
Aç gözünü şu ovana esâbsız idmetkâra ba
16. Ba bir sinekten çı an bal eyler cihânı mâl-â-mâl
Fabri alarda yo bu âl arıyı gör de kâra ba
17. Arı deyip gelip geçme o da bir ümmettir seçme
Kendi arşunıñla ölçme âşâra der-kenâra ba
18. Hani câmi' hani cum'a cemâ'atsiz felâ umma
Felâ a gel gözün yumma arıda cum'alara ba
19. ur'ân elimizde iken Allâh bize emr ederken
Arı gibi cemâ'atden isse al ı adâra ba

20. Memleketiñ medârına ni âm u de'b ü dârına
Ortasına kenârına boş a an ırma lara ba
  21. Beñzet va anı ovana arı gibi oş her yana
Aya ba dırma düşmâna bilâd u kûhsâra ba
  22. Vermişler ba hep başbaşa kimi begdir kimi pâşâ
Râst gelinmez hiç bir boşa sa'ydeki esrâra ba
  23. Hani çivi hani yapan bulunmaz her va it atan
Ne ile yapılır va an çalış an arılara ba
  24. Düşman âlimize ba ar her afadan bir ses çı ar
İçi ışı beni ya ar ıgâra ba kibâra ba
  25. Boş urmayup dâ'im gezer her çiçekden bir sır sezer
Anıñla müseddes çizer üstâd-ı bî-pergâra ba
  26. Dâr-ı müseddesi hemân vâdi-i mu addes gibi an
Dâr-ı Mûsâvârî nişân veren nûr ile nâra ba
  27. Nef a-i nağmesi her ân dem-i Mesî âdan nişân
Verir emvâta feyz-i cân nüfûs-ı dem-nişâra ba
  28. Ni'metle pürdür sinesi esrâr-ı a gencînesi
Nerde 'İsâ mâ'idesi zenbûr-ı zerdekâra ba
  29. afes afes olar meges pür demdeme 'İsâ-nefes
Pür al ala anki ceres va y ile dem-gü âra ba
  30. A'le'l-ufu seyr-i sülûkine müte ayyir mülûk
ü-merredir va tî'd-dülûk Rû u'l-emîn e vâra ba
  31. ovanları verir hemân ûr-ı İsrâfîl'den nişân
Emir-ber-i udâ'dır an o nef u intişâra ba
- s. 34
32. Arı olduğıçün cismi arı diye almış ismi
Allâh'a mu â ab ısmı şânındaki âşâra ba
  33. Senden hiç 'avz isteyemez sen bir şey verseñ de yemez
Kimseye minnet eylemez ûyı ûb oşkâra ba

34. Hem azanır hem yedirir Allâh râzî olsun dedirir
Ni' metin al a sevdendir se iyy-i nâmdâra ba
35. Hem an'atkâr hem hünerver kîmyâger hem ni âm-perver
Hem mühendis hem bir asker müsella şehsüvâra ba
36. İkmet-i feyz-i Kibriyâ va y etmiş aña kîmyâ
Tebrîk ederler enbiyâ uyûr-ı pür mesâra ba
37. Kîmyâgerlerde tuvalet biñbir ma raf biñbir âlet
Arılarda yo bu âlet bî-âlet kîmyâgâra ba
38. Aşıcılı da müştehir anıñla fer bulur zehir
Anıñla bütün meyveler atlanır al ru sâra ba
39. Himmeti 'âlî ço kârı şerveti cihâna sârî
Balmumu da yâdigârı o şem'-i şu'ledâra ba
40. Arbinde de erdir arı merdâne süngüdür kârı
a bece bombayı nârı atan nâ-be-kârlara ba
41. Nüfûs mes'elesinde de aç oğuluñ var hey dede
Emânet-i Rab nerede su'âl-i Kirdgâr'a ba
42. Oğulları ayrü'l- alef verir ovanlara şeref
Şerefle hep alef selef olurlar arılara ba
43. Emânete iyâneti herkesiñ imiş âfeti
Evâmire i â'ati öğren arıdan 'âra ba
44. Beşeriyete bu i âb ne adar acıdır 'i âb
O unur fenki û mâ âb ur'ân'daki i âra ba
45. Arı na ıl oğul verir zamânında seyr eyle bir
Sende de olsun o tedbîr uyanı lara ba

---

34 Birinci mısırâda "Allâh" yerine " a " dendiğinde vezin düzelmektedir.

44 "fenki û mâ âb" ibâresi "... o hâlde beğendiklerinizden..." mânâsına gelmekte olup Nisâ Sûresi'nde bulunantaaddüd-izevcât ile ilgili âyetten iktibâs edilmiştir. Âyetin tamamının meâlî şu şekildedir: "Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarını âyet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (câriyeler) ile yetinin. Bu, adâletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır." Abdülkadir Efendi birinci mısırânın altına "Ya'nî" ile başlayan birkaç kelimelik izâh yazmışsa da yazı silik olduğu için okunamamıştır.

46. Ta rîr eyle nüfûs artmaz nüfûs olmaz acı yatmaz
Düşmenler esâba atmaz lüzûm-ı âşikâra ba
47. Va anı kim bekleyecek ekini kimler ekecek
İşleri kimler görecek bu bâbdaki asâra ba
48. Va an mu tâcdır keşrete yo sa düşer iş 'usrete
Keşretli 'asker devlete şân verir şânlılara ba
49. Arılardır buña mişâl bu mişâlden güzel ders al
Bu dersler ise bes kes al zarara ba ma kâra ba

s. 35

Bismillâhirra mânirra îm*

[8+8: 16'lı hece ölçüsü]

1. Yâ 'âlime fî's-sırrı'l-bâl / âlimiz olmuş pür melâl
'İ yânimıza dâl bu âl / avvil âlenâ ayre'l- âl
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
2. Bizlere ver ayre mecâl / Olsun mâlımız ayır mâl
Olsun sâlimiz ayır sâl / Olsun fâlımız ayır fâl
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
3. Yâ Rab lu fuñ 'âlem-şümûl / Göstermişsiñ pek açı yol
Da'vetçileriñ de bol bol / Eyvâh nerde üsn-i abûl
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
4. Ra metiñ düşmüş her yere / Bi'l- â a meb ûl bizlere
Dönmüşüz biz birden bire / anki azgın ekinlere
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
5. Lu fuñla bal yapar arı / 'Amel-i âli dir kârı
oldurur dâr ü diyârı / anki bir fabri avârî
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî

---

* Abdülkadir Efendi manzûmeyi ta'lik ile yazmıştır.

6. Va y etmiş arıya Bârî / 'Aş a gelmiş zârî zârî
Nevâsı ad nâmevârî / Rızâ-yı Bârî'dir kârî
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
7. Arı o yolda feyz almış / Yolundan hiç ayrılmamış
âri alarla donanmış / Bir sinekken şân azanmış
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
8. Lu fiñla sinek merd olur / Hem arı hem cömerd olur
ahriñ merdlere derd olur / Merd iken hem nâmerd olur
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
9. Çâresi a 'a apma dır / Arı gibi yalvarma dır
'Amel-i âli yapma dır / 'Înâd edenler a ma dır
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
10. Ne güzel örnekdir arı / Yedigi içdiği ârî
Çiçeklerdir bütün yârî / Temizdir azancı kârî
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
11. Kendi hiç himmeti 'âlî / Tam bir mü'mindir mişâli
Degildir ikmetden âlî / a 'iñ bize bir delâli
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
12. Arı ayrılmaz bir erre / Allâh yolundan bir kerre
arf eder sa'yini ayre / a 'iyyen uğramaz şerre
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
13. ânûn-ı a degil tekin / Herkes biçiyor ekdigin
Arı ol pislikden çekin / Çünkü 'â ibet pek çetin
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
14. Arı eder zârî zârî / Zârına ra m eder Bârî
Biz de arı gibi bârî / ızlayalım zârî zârî
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
15. Arılar Allâh uludur / Yolları Allâh yoludur
Câmi'leri op oludur / Anıñçün atlı utludur
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî
16. Arıları Cenâb-ı a / Sâcidlerden eylemiş al
Nerde olursa olsun ba / Secde âlindedir mu la
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî

17. Geliñiz idelim in âf / Arı gibi olalım âf
Birlikde bağlayalım af / Rabbimiz keşîrû'l-el âf
Arıda bal bizde vebâl / Bizden vebâli al bârî *

[Temme]

Kaynakça

- AcLûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed, Keşfü'l-hafâ (nşr. Muhammed Abdülazîz Hâlidî), I-II, Beyrut 1997.
el-ALûsî, Şihâbüddîn Mahmûd, Rûhu'l-Me'ânifitefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'î'l-mesânî (thk. Ali Abdülbâki el-Atiyye), Beyrut 1415.
Buhârî, Câmiü's-Sahîh, I-XVIII, Beyrut 1432 (2011).
Burhânüddîn ez-Zernûcî, Ta'lîmü'l-müte'allim fi tarîki't-te'allüm, Beyrut 1987.
Dârimî, Sünen, I-II, Dımaşk 2007.
Ebû Nuaym, Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ, I-X, Kahire 1938.
İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, I-XXVI, Beyrut 2006.
İbn Mâce, Sünen, I-IV, Riyad 1984.
İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, Son Hattatlar, İstanbul 1970.
İsmâil Hakkı Bursevî, Tefsîrû Rûhi'l-Beyân, İstanbul 1389.
Karataş, Ahmet, "Âlim'den 'Aydın'a Geçiş Sürecine Bir Örnek: 'Hattat' Abdülkadir Saynaç Efendi ve 'Yazı Ustası' Oğlu Sait Yada Bey, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 44 (İstanbul 2013), s. 123-181.
Nâbî, Hayriyye, İstanbul 1307.
en-Nîsâbü'rî, Nizâmüddîn el-A'rec Hasan b. Muhammed Nizâmüddin, Garâibü'l-Kur'ân ve Reğâibü'l-Furkân (thk. Zekeriyâ Umeyrât), Beyrut 1416.
Onay, Ahmet Talât, Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, Ankara 1996.
Süleymaniye Kütüphanesi, Süheyl Ünver Arşivi, Dosya Nr. 81.
Taşköprüzâde Ahmed Efendi, Mevzû'âtü'l-ulûm, I-II, İstanbul 1313.

* Arınâme burada bitmektedir. Risâlenin 36. ve 38. sayfaları boştur, 37. sayfada Ek 1'deki levhâ, 39. sayfada ise "Süb ânallâhi ve'l- amdülillâhi ve lâ ilâhe illallâhu v'allâhu ekber Ve lâ avle ve lâ uvvete illâ billâhi'l-'aliyyi'l-'â'im Allâhümme allî 'alâ seyyidinâ Mu ammedin ve 'alâ âli seyyidinâ Mu ammed ve bârik ve sellim" *Abdül âdir 1379 [1960-1961] ibârelerinin bulunduğu levha vardır.

Ek 1: Abdülkadir Efendi'nin kalemile Şifâ'eyn Hadîsi, el-Burûc 85/ 21-22. âyetler ve el-Mâide 5/ 15. âyetin son kısmı.

“Aleyküm bi’ş-şifâ’eyni’l-’aseli ve’l- ur’ân. [Bel hüve] ur’ânün mecîd. Fî lev in ma fû . Minallâhi nûrun ve kitâbün mübîn.” (Şu iki şifâlı şeye devâm ediniz: Kur’an ve bal. / [Hakikatte o] Levh-i Mahfûz’da bulunan şerefli bir Kur’an’dır. / [Size] Allah’tan bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir.)

Ek 2: Abdülkadir Efendi'nin Fatih Câmii'ndeki iki tablosu:

Abdülkadir Efendi'nin sülüs, celî sülüs ve ta'lîkle yazdığı İstanbul'un fethine dâir hadis. " âle'n-nebiyyü allallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve 'alâ âlihi ve a âbihi ve bâreke ve sellem: 'Letüfte anne'l- os antîniyyetü veleni'me'l-emîrû emîrühâ veleni'me'l-ceyşü âlike'l-ceyş'. Kâne kemâ âle sîd an ve 'adlâ. 'Aleyhi' - alâtü ve's-selâm Efendimiz mu'cize olara İstanbul elbette fet olunaca dır. Onun fâtî i ne güzel pâdişâh ve 'askeri ne güzel 'asker buyurmuşlar ve bu mu teşem aferi Sul ân Mu ammed ve yeñiçeri ğazanferleri azanmışlardır." 'Abdül âdir, sene 1327 [1909].

Üstteki levha Fâtih Câmii'nin sol üst katında (hanımların namaz kıldığı mahalde) bulunmaktadır.

Kubbe ve ve minârelerin resmedildiği koyu yeşil zemine Abdülkadir Efendi sülüs ve ta'lik ile İbn Cezerî'nin Zâtü's-şifâ'sında bulunan bir beyti yazmıştır.

"İ â âle'l-mü'e inü fi ev âti'l- amsi eşhed / Ve entüm bi-ş-şehâdeti fe's-'av ilâ ikri'l-E ad."

âle'l-İlmâmü'l-Cezerî fi na mi âti's-şifâ: "Mü'e inûhu'düd Bilâlen ve Ebâ / Ma üretin ve 'Amru ve Sa'dün bi- ubâ"* "Fa r-i 'âlemiñ mü'e inlerini eylemeli 'add / Bilâl-i abeşi ile Ebû Ma üre 'Amr u Sa'd" 'Abdül âdir 1327 (1909. Kenardaki minârelerin şerefelerine Peygamberimizin bu dört müezzininin isimleri yazılmış.) Abdülkadir Efendi'nin manzum tercüme beyti 8+8: 16'lı hece vezinlidir.

Bu levha müezzinlik mahfilinin önündeki fil ayağının sol cephesinde asılıdır.

Ek 3: Abdülkadir Efendi'nin hocalarından Tuğrakeş İsmâil Hakkı Bey'in 1326 (1908)'de yazdığı nefis bir levhası:

İmâm Şâfiî'ye atfedilen söz: el-'İlmü'ilmân: 'İlmü'l-ebdân şümme 'ilmü'l-edyân (Geniş bilgi için bk. 1. dipnot)

* "Amru ve Sa'dün" ibârelerinin "Amre ve Sa'den" şeklinde yazılması gramer açısından daha uygunsada Abdülkadir Efendi bunu tercih etmemiştir.

Ek 4: Arınâme'den Örnek Sayfalar:

ARİF

عَلَامِمْ سَمَاكِ الْوَاوَانِ مُسَمَّا
 مُشِيدِ فِصْوَئِي فِصْوَئِي بِدَائِعِ
 مُمْتَلِحًا تَيْمُنَتِكَ مَسَاكِينِ
 قَبَايِي مَدَوْرِي طَائِقِ مَكْرَرِ
 بَرْوَجِ مَدَائِحِ اِنْجُوْنِ مَنَاهِجِ
 اِنَاكِ اَوْ سُرُوْدِيْمِ اَيْلَهْ وُرُوْدِي
 كَتَابِ عِبْرَةِ دَرِ مُطَنِّظِنِ مَصَانِعِ
 لِيَا تَرِ مُسْنَدِ سَلَهْ اَوْلَشْ مُلْبَسِ
 رَمُوْزِ حِكْمِ دَرِ مُصَلِّصِلِ سُرُوْدِي
 مَرْصَعِ مَلْسَعِ زَهْرِ مُتَمَوِّجِ
 مُشْتَمَعِ قَفْسِ مَرْمَلِخِ عَسِيْرِ
 نَهْ اَوْزِ نَجِيْدِ زَنَهْ اَوْ سَلِيْبِيْدِ
 مِثَالِ اِيْوَاقِيْتِي نَبِيْعِ كُوْرِ
 بِحَارِ مَعَارِفِي فِي بَيْعِدِ تَبَدُّلِ رِيْحِ
 قَرَاطِيْلَهْ مَبْكُوْنِ مُمَدَّةِ قَلَمِ

شَكَرِ بَحْتَانِمَا كَهْ نَقْصَهْ مَغَاْبِرِ
 مَجْمُوْمَهْ مَوَاقِعِ دِيْنِيْتَهْ سَنَادِرِ
 مُكْمَلِ اَمَّاكِرِ كَوَاكِبِ نِظَاوِرِ
 رَوَافِي مَنُوْرِ مَلُوْنِ اَسَاوِرِ
 اَوْهَرِ عَنَمِ عَارِجِ بَقْدَرِ فَاطِنِ
 زَبُوْرِ دَاوُوْدِي كَهْدِيَهْ بِرَاقِيْدِ
 مُسَجَّلِ هُنَرِ دَرِ مُدَبِّبِ قَنَارِ
 خِيَامِ مَهْنَدِ سَلَهْ اَوْلَشْ مَفَاخِرِ
 كُوْرِ نَعْدِ رِ مَسْدَسِ نِصَاوِرِ
 جَنَّا جِنَّا اِحْيَاوِ تَرْغِيْلَهْ دَائِرِ
 اَرَايِنْدَهْ بِنَلَرِ نَجِيَهْ بِيَكِ غَايِرِ
 مُسْتَلِ سَبِيْلِدِ زَلَالِ جَوَاهِرِ
 مُصَيَّقِلِ بَارِيُوْ كَثِيْرِ الْمُقَادِيْرِ
 اَرَايِنْدَهْ كِي مَوْجَهْ لَهْ اَيْلَهْ بَاهِرِ
 نَوَا مَيْسَلَهْ مَمْلُوْمِ مُرَدِّ قَوَارِيْرِ

آرِي دَرَنگِي اُو گورْدَاوَرَنگِي

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اِنْسَانَلَر اِيچُون رَحْمَان	اِنصَافِي قَوْمِش مِيزَان	مِيزَانِيز اُولُو رُخْرَان	خُرَافِي سِيلَر اِيْمَان
اَلْاَلِيكِه بَرَقُرَان	دِقْتَلِه اَوْ قَوَايِ جَان	بِر سُوْرَه دَه صَايْمِيْدِي	اِنْعَامِ مَنجَاقِ مَسْتَان
	اَرِيْدِن اَلْوَبْ اُوْرَنَك	سَعِي اَتْمَلِيْدِر اِنْسَان	
	اِحْسَانَه مُكَافَا فِي	اَنْجَقْ اُولُوْر اِحْسَان	
مِشْهَاجِ سَعَادَتِدِر	اَرِيْدِي كِي بُوْدِرَنَك	هُشْيَا رُوْلُنَا نَلَر هِيْطِي	اَلْمَايِ كُوْزَل اُوْرَنَك
اِنْسَانَه يَا رَا شِيْرَكِي	نَافِعِ اَوْلَه جُوْ كُوْرَنَك	نَه اَجِي خَجَا كَتِدِر	بُوْنِي اَرِيْدِن كُوْر مَك
	اَرِيْدِن اَلْوَبْ اُوْرَنَك	سَعِي اَتْمَلِيْدِر اِنْسَان	
	اِحْسَانَه مُكَافَا فِي	اَنْجَقْ اُولُوْر اِحْسَان	
مِيْدَانَه كَلْنِ هِيْطِي	اُوْ يَلَه اَرِضْنَعْتِ	نَه مَا لَ اَوْنَه دَه اَلْتِ	اُولُوْر بِيْرِيْنَه حَاجْتِ
بَسَانَك اُولُوْر اَلْبَتِ	جِيْمِيْنَه شِفَا صَحْتِ	قَلْبِيْنَه وِيْرِيْر قُوْتِ	رُوْحِيْنَه وِيْرِيْر صَفُوْتِ
	اَرِيْدِن اَلْوَبْ اُوْرَنَك	سَعِي اَتْمَلِيْدِر اِنْسَان	
	اِحْسَانَه مُكَافَا فِي	اَنْجَقْ اُولُوْر اِحْسَان	

بیشتر در آرزوی حقیقت بود پس که انبساط طائر
 او خدام حسد او را آگاه دادم تا چون در
 عمارت طلعت مهشول اولور پوشیده نخلت
 ز لایحون صومار لرزاده لرزه لرزه لرزه لرزه
 شموعی نورینه پروانه لرزه لرزه لرزه لرزه
 سرودهی اصل قله بخش ایدر لاهوتی جرات
 لعابنی ایل در دکن دینه اکسیر کجی چای
 لباسند اولور ایل ذهبغ هیبنه ذهب
 مسرتلو یارمش رنه کجه باقدقه باق ناظر
 معارفن مصنفن باقی ایشته نه قدر جا
 سخن و نه سخاسته طول و زانن کی شیشه
 شصتله سیتله قورمش منظم دولت
 شجاعت بد با تو جمان المیشن شهرت
 آنک جمد و مسعی ویرمشن شیشه چشم
 سفر بردنما زین اگر له لابس جشن
 جاحسیر قویه پر شکیمه متفق هیئت
 اولور می آدم اولان بجه در قاریش کور غافل
 بزه محب ابعینا جو مشق چوقدن عاقل
 غنیمتد رچاش تطبیق قفه فوت اولمدن فرصت
 ایکی جبان ایچون باغ تحصیلیه مطلب
 محنیزه قدری ایشته دن حسیری شرفی ایچاک

نه طارطی ارقده سی نه قدسی قدسیان پرو
 نه ذنب ذنب کره نه کره کره چنبر
 نه خلعت طلعت طلعت نه طلعت طلعت پیکر
 نه شیر به شیر نه غم نه زغم زغم سفر
 نه حسرت حسرت صلح نه صلح صلح دلبر
 نه حالت حالت نشسته نه نشسته نشسته آخر
 نه چای چای خاصه نه خاصه خاصه کوه حر
 نه ذهاب ذهاب صورت نه صورت صورت زرگر
 نه ناظر ناظر حیرت نه حیرت حیرت اکثر
 نه ماهر ماهر اولوم نه لازم لازم اولور
 نه بشیمه بشیمه سیرت نه سیرت سیرت مغفر
 نه دولت دولت فطر نه فطر فطر شک
 نه شهرت شهرت طینت نه طینت طینت حیدر
 نه وحشت وحشت حشمت نه حشمت حشمت چنغر
 نه چویشن چویشن شوکت نه شوکت شوکت مغفر
 نه هیئت هیئت هیئت نه هیئت هیئت مسک
 نه غافل غافل جاسل نه جاسل جاسل امور
 نه عاقل عاقل مؤمن نه مؤمن مؤمن انور
 نه فرصت فرصت بخش نه بخش بخش محضر
 نه مطلب مطلب رفعت نه رفعت رفعت انصر
 نه حاصل حاصل قسمت نه قسمت قسمت چاکر